

T.C.
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**MİKAYIL MÜŞFİQ İLE ATAOL BEHRAMOĞLU'NUN ŞİİRLERİNİN
KARŞILAŞTIRMALI ÇÖZÜMLENMESİ**

KHAZAN AZİZOVA

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2018

T.C.
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**MİKAYIL MÜŞFİK İLE ATAOL BEHRAMOĞLU'NUN ŞİİRLERİNİN
KARŞILAŞTIRMALI ÇÖZÜMLENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

KHAZAN AZİZOVA

Danışman: **Dr. Öğr. Üyesi HANZADE GÜZELOĞLU**

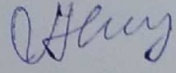
Ardahan, 2018

KABUL VE ONAY

Khazan AZİZOVA tarafından hazırlanan “Mikayıl Müşfiq ile Ataol Behramoğlu'nun Şiirlerinin Çözümlemeli Karşılaştırılması” başlıklı bu çalışma, 09/11/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda OY BİRLİĞİ/ OY ÇOKLUĞU ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans olarak kabul edilmiştir.

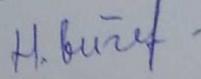
[Prof. Dr. Tamelle ALİYEVA]

Başkan

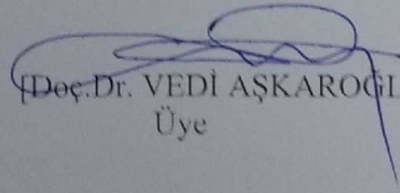
[Dr. Öğr. Üyesi Hanzade GÜZELOĞLU]

Danışman

[Doç. Dr. VEDİ AŞKAROĞLU]

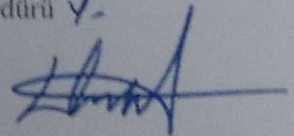
Üye

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım. 13/11/2018

Dr. Öğr. Üyesi Zafer AYKANAT

Enstitü Müdürü

T.C.
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

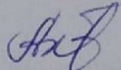
TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Mikayıl Müşfiq ile Ataol Behramoğlu'nun Şiirlerinin Karşılaştırmalı Çözümlemesi" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

09.11.2018

Khazan AZİZOVA

ÖNSÖZ

Edebi eserler her zaman birbiriyle bağlantılı olmuştur. Kurulduğu dönemden ve mekandan bağımsız olarak şiirde örtüşen düşünceler, fikirler var. Bugün oluşan eserlerde bin yıl önce yazılan yüzyılların ruhunu, düşünce tarzını ve fikri görebiliriz. Bugün bilim ve teknoloji ne kadar çok gelişse de, edebiyata etki sağlasa bile, uzun asırlardır yol gelen edebiyatın değişmez konuları vardır.

Aşk, ayrılık, özgürlük, ölüm ve mücadele konseptleri her zaman şiirin konusu olmuştur. Şiir kaleme alındığı günden günümüze kadar bu düşüncelerle ilgili fikirler farklı şekillerde dile getirilmiştir. Aşk, ayrılık, özgürlük, ölüm ve mücadele ile ilgili yazılan, onlara adanan şiirlerden başka çeşitli konularda kaleme alınmış şiirler içinde de bu kavramlarla ilgili düşüncelere, görüşlere rastlamak mümkündür.

Edebî metinler arasındaki ilişkiler, etkileşimler karşılaştırmalı edebiyat alanında öğrenilir. Bu zaman kendine özgü araştırma ve metotlar kullanılır. Burada bir değil, birkaç metin olduğundan araştırma da birkaç yönde yapılır. Karşılaştırma edebiyatının amacı ve meramı zaman ve mekan açısından farklı zamanlarda, farklı dil ve konularda yazılan iki ve daha fazla eseri düşünce ve şekil açısından incelemek, ortak, benzer ve farklı yönlerini göstermek, ayrı ayrı parçalar üzerine, örnekler getirerek analizler yapmaktır.

Bugün Türk ve Azerbaycan edebiyatında aşk, ayrılık, özgürlük, ölüm ve mücadele kavramı düşüncesi ile ilgili çeşitli şiirlere rastlamak mümkündür. Bu tez çalışmasında ünlü Türk şairi Ataol Behramoğlu ve ünlü Azerbaycan şairi Mikail Müşfik'te aşk, ayrılık, özgürlük, ölüm ve mücadele düşüncesi üzerinde karşılaştırma yapılacaktır.

Aynı dili konuşan her iki halkın meydana getirdiği edebî eserlerde benzer konu ile ilgili çok sayıda ortak düşüncelere rastlanır. Bu hem kültür, tarihî kökler, dil yakınlığı, hem de gelenek ve hayat tarzındaki yakınlık ile de alakalıdır.

Ataol Behramoğlu ve Mikail Müşfik'te aşk, ayrılık, özgürlük, ölüm ve mücadele düşüncesi ile çok sayıda şiirlere rastlamak mümkündür. Ataol Behramoğlu'nun şiirlerinde mücadele, özgürlük, hümanizm, geleceğe güven duygusu hakimdir. Şiirinde her zaman, halkın refahı ve özgürlüğünün her şeyden üstün olduğu fikrini yansıtmıştır. Onun “Hapishanede Bir Sabah”, “Beyaz”, “İpek Gibi Yağdı Kar”,

“Türkiye, Üzgünüm Yurdum ...”, “Bir Gün Mutlaka” gibi şiirlerinde bunu açıkça görmek mümkündür. Mikayıl Müşfik ise çok zor dönemlerde yaşadı. Azerbaycan’ın Sovyetler tarafından işgalinden sonra yaşanan haksızlığa ve zulme karşı savaştı, şiirlerinde özgürlüğünü ve mücadelesini övgülerle dile getirdi. Müşfik’in “Duygu Yaprakları”, “Hayat Sevgisi”, “Yine O Bağ Olaydı” ve “Oku Tar” gibi şiirlerini okurken tüm bunlara tanık oluyoruz.

İnceleme yaparken, şairlerin aynı düşüncelere benzer ve farklı bir tutum sergilediklerini görmek mümkündür. Birbirini tanımayan, farklı ülkelerde yaşayan şairlerin herhangi kavrama aynı duygusal ilişkiyi göstermeleri edebi eserlerin birbirine ne kadar yakın olduğunu ispatlamaktadır.

Türkiye ve Azerbaycan edebiyatının iki ünlü şairinin düşünceleri tez konusu olarak ilginç ve dikkat çekicidir. Özellikle de kendi düşüncelerini ifade ederken birbirine benzer olan teşbih ve söz sanatı araçlarını kullanması ortaya çıkan ilginç sonuçlardandır.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, iki yıl boyunca değerli bilgilerini bizlerle paylaşan, kullandığı her kelimenin hayatıma kattığı önemini asla unutmayacağım saygıdeğer danışman hocam; Dr. Öğr. Üyesi Hanzade GÜZELOĞLU’na, sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Khazan AZİZOVA

Ardahan 2018

ÖZET

Bu tez çalışmasında günümüzde yaşayan Türk şairi Ataul Behramoğlu ve XX. asır Azerbaycan şairi Mikayıl Müşfik'in şiirlerinde ortak olan aşk, ölüm, ayrılık, özgürlük, mücadele kavramları seçilmiştir. Her iki şairin bu kavramları ortakolarak incelenecektir. Bunun için Mikayıl Müşfik ile Ataul Behramoğlunun uygun şiirleri seçilerek bir araya getirilmiştir.

Her iki şairin tercih ettiği şiirler daha çok sosyal-toplumsal konulu şiirlerdir. Bu nedenle de şiirlerinde rastlanan bu aşk, ölüm, ayrılık, özgürlük, mücadele kavramları incelenecek, aralarındaki benzer ve farklı hususlar dikkate alınacaktır.

Mikayıl Müşfik ile Ataul Behramoğlu'nun şiirlerinde söz konusu düşüncelernasıl kullanılmış, hangi boyutlarda vâf olunmuştur? Onların şiirlerinin en önemli özelliğini, amacını neler kapsamaktadır? Bu çalışmada bu sorulara açıklık getirilecek, şiirlerin amacı ve ana fikri tartışılacaktır.

Birinci bölümde kavramlar, şairlerin kimliği ve edebi kişiliği, Ataul Behramoğlu'nun kimliği ve edebi kişiliği ve Mikayıl Müşfik'in kimliği ve edebi kişiliği araştırılmıştır.

İkinci bölümde mücadele kavramı, Mikayıl Müşfik'te mücadele kavramı ve Ataul Behramoğlu'da mücadele kavramı tespit edilmiştir.

Üçüncü bölümde ayrılık kavramı, Mikayıl Müşfik'te ayrılık kavramı Ataul Behramoğlu'da Ayrılık Kavramı üzerine araştırma yapılmıştır.

Dördüncü bölümde ölüm kavramı, Mikayıl Müşfik'te ölüm kavramı, Ataul Behramoğlu'da ölüm kavramı incelenmiştir.

Beşinci bölümde aşk kavramı, Mikayıl Müşfik'te aşk kavramı, Ataul Behramoğlu'da aşk kavramı irdelenmiştir.

Altıncı bölümde özgürlük kavramı, Mikayıl Müşfik'te özgürlük kavramı, Ataul Behramoğlu'da özgürlük kavramı araştırılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ataul Behramoğlu, Mikayıl Müşfik, Karşılaştırma, Şiir, Aşk, Ölüm, Özgürlük, Mücadele, Ölüm, Ayrılık

ABSTRACT

In this diploma study, the theme of love, death, separation, freedom, struggle in the poems of Turkish poet Ataul Behramoglu and the 20 th century Azerbaijani poet Mikayil Mushfiq have been selected. Poems of the same poets have been analyzed together. For this purpose, Mikail Mushfiq and Ataul Behramoglu's poems have been selected and brought together.

The selected poems of both poets are more social-public-themed poems. Therefore, love, death, separation, freedom, struggle in their poetry will be investigated in a similar and different ways between them.

How are the themes in the poems of Mikail Mushfiq and Ataul Behramoglu used and described? What are the most important aspects of their poems? In this study, these questions will be clarified and the purpose of their poetry will be examined.

Key words: Ataul Behramoglu, Mikail Mushfiq, Love, Death, Freedom, Struggle, Death, Separation, Poetry, Harmony

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM.....	3
1.1. KAVRAMLAR.....	3
1.2. ŞAİRLERİN KİMLİĞİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ	4
1.2.2. Ataol Behramoğlu'nun Kimliği Ve Edebi Kişiliği	4
1.2.1. Mikayıl Müşfik'in kimliği Ve Edebi Kişiliği	7
2. BÖLÜM.....	10
2.1. MÜCADELE KAVRAMI.....	10
2.1.1. Mikayıl Müşfik'te Mücadele Kavramı.....	11
2.1.2. Ataol Behramoğlu'nda Mücadele Kavramı.....	13
3. BÖLÜM.....	17
3.1. AYRILIK KAVRAMI.....	17
3.1.1. Mikayıl Müşfik'te Ayrılık Kavramı.....	18
3.1.2. Ataol Behramoğlu'nda Ayrılık Kavramı.....	31
4. BÖLÜM.....	37
4.1. ÖLÜM KAVRAMI.....	37
4.1.1. Mikayıl Müşfik'te Ölüm Kavramı.....	38
4.1.2. Ataol Behramoğlu'nda Ölüm Kavramı.....	41
5. BÖLÜM.....	46
5.1. AŞK KAVRAMI.....	46
5.1.1. Mikayıl Müşfik'te Aşk Kavramı.....	48
5.1.2. Ataol Behramoğlu'nda Aşk Kavramı.....	51

6. BÖLÜM.....	54
6.1. ÖZGÜRLÜK KAVRAMI.....	54
6.1.1. Mikayıl Müşfik'te Özgürlük Kavramı.....	55
6.1.2. Ataol Behramoğlu'da Özgürlük Kavramı.....	66
SONUÇ.....	76
KAYNAKÇA.....	78
ÖZGEÇMİŞ.....	79

GİRİŞ

Edebiyat insanlığın meydana getirdiği ortak değerlerden biri olarak tüm halkları, kültürleri birleştiriyor. Diline ve türlerine bakılmaksızın edebi metinler bir biriyle bağlıdır, birbirinden beslenmektedir. Bu bağlılık zaman ve mekan sınırlarını aşarak edebiyatın bütünlüğünü sağlar. Aksi halde edebi metinler anlamsız ve yerel olurdu. Farklı diller, farklı kültürler, farklı üsluplar, farklı türler edebiyatı zenginleştiriyor. Birbirinin içinden geçen, birbirini çeşitli tarzlarda etkileyen edebi metinler mecazi anlamda dünyanın herkes tarafından anlaşılır dili olarak da kabul edilebilir. İstenilen metin üzerinde derinlemesine inceleme yaparsak, mekandan ve zamandan bağımsız olarak yüz yıllar önce yazılan metnin izini bulabiliriz, farklı dillerde yazılan metinlerin etkisini görebiliriz.

Edebî metinler arasındaki ilişkiler, etkileşimler karşılaştırmalı edebiyat alanında öğrenilir. Bu zaman kendine özgü araştırma ve metotlar kullanılır. Burada bir değil, birkaç metin olduğundan araştırma da bir kaç yönde yapılır. Karşılaştırma edebiyatının amacı ve meramı zaman ve mekan açısından farklı zamanlarda, farklı dil ve konularda yazılan iki ve daha fazla eseri düşünce ve şekil açısından incelemek, ortak, benzer ve farklı yönlerini göstermek, ayrı ayrı parçalar üzerinde, örnekler getirerek analizler yapmaktır.

Karşılaştırma edebiyatı için tüm edebi metinler, türler ve biçimler geçerlidir. Bu araştırmanın konusu şiirler, romanlar, öyküler ve dramalar olabilir. Şiir tarihi antik döneme kadar uzandığı için, metinler arasındaki zaman ve düşünce farklıdır, fakat bu olgu araştırma için sorun meydana getirmez. Tam tersine, araştırmacının bakış açısından metinlerin zaman ve düşünce kavramındaki farka bakılmaksızın ortak değerlere ve ortak özelliklere sahip olduğunu görüyoruz.

Çağdaş Türk şiirinin önde gelen şairlerinden olan Atıf Behramoğlu ile XX. yüzyıl Azerbaycan edebiyatının önemli temsilcilerinden olan Mikayil Müşfik'in şiirlerinin karşılaştırmalı incelenmesi edebiyat, kültür, tarih ve dil açısından çok önemlidir. Her iki şair daha çok sosyal ve toplum şairleridir. Şiirlerinde insanların yaşamları, düşünceleri ve sosyal statüleri daha belirgindir. Müşfik'in yaşadığı dönem toplumun yenilenme dönemiyle çakışmaktadır. Çelişkili, zor zamanda yaşayan şair şiirlerinde kendi dönemini yansıtmıştır.

Ataol Bahramoğlu'nun Şiirleri de toplumsal sorunları içeriyor ve topluma hitap ediyor. Onun geleceğe güven, sevgi ve adil toplum arzulayan Şiirleri vardır. Behramoğlu, Şiirlerinde hayatı bütüncül bir çerçevede materyalist, toplumsal ve bireysel boyutuyla ele alır. Şiir ile zaman, aşk, çocukluk vb. temalar aracılığıyla hayatın bu üç temel boyutunu itiraf, tespit, tanıklık ve yüzleŐme yoluyla irdeler, sorgular. İnceleme zamanı her iki Şairin ortak yönden analiz edilecek Şiirleri seçilerek onların üzerinde karşılaştırmalı zmleneler yapılacaktır.

Karşılaştırmalı incelemeler aşk, ayrılık, özgürlük, ölüm ve mücadele kavramları dahil olmak üzere beş yönden yapılacaktır. Bunun için Mikayıl Müşfik ile Ataol Behramoğlu'nun uygun Şiirlerinden rnekler alınarak bir araya getirilecektir.

1. BÖLÜM

1.1. KAVRAMLAR

Her şairin yaratıcılığında önem verdiği özel motifler, özgün konu seçimi olur. Bu kavramlar şairin yaşadığı dönemden, sosyal-siyasî durumdan, yaşadığı ülkenin mental değerlerinden, bulunduğu ortamdan ve bunun gibi diğer etkilerden kaynaklanıyor. Şairlerin önem verdiği bu kavramlar çeşitli formda, farklı ifade ve dille şiirlerinde yansıtılıyor.

Karşılaştırma edebiyatında şairlerin önem verdiği ortak kavramlar seçilerek araştırma için esas alınır. Aynı kavrama benzer ve farklı yaklaşımları, yazar düşüncesinin sonucu olarak algılanmaktadır.

Türk ve Azerbaycan edebiyatının önemi simalarından olan Ataol Behramoğlu ve Mikail Müşfik'in şiirlerindeki benzer motifler, ifadeler incelenmiş ve bu kavramlar üzerinde çözümleme yapılması düşünülmüştür.

Yaşamın, hayata bakış açısının çeşitli yönleri ortak kavram olarak ele alınmıştır. Burada şairlerin özgürlük, mücadele, ayrılık, ölüm ve aşk kavramına olan münasebeti yansıtılmıştır.

1.2. ŞAİRLERİN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

1.2.2. Ataol Behramoğlu'nun Kimliği ve Edebi Kişiliği

Ataol Behramoğlu 1942'de babasının askerlik görevini yaptığı Çatalca'da dünyaya geldi. Azerbaycan kökenli olan ailesinin soyadı “Gürus” idi. İlk şiirlerinde de takma adı olan “Ataol Gürus'u” kullanmıştır. Aile, soyadını daha sonra Behramoğlu olarak değiştirmiştir.

İlkokul üçüncü sınıfa kadar Kars'ta öğrenim gördükten sonra; ilk, orta ve lise öğrenimini Çankırı'da tamamladı. İlk şiirleri “Ataol Gürus” adıyla *Yeni Çankırı*, *Yeşil İlgaz*, *Çağrı* gibi yerel gazete ve dergilerde yayımlandı.

1960 yılında lise öğrenimini tamamlayan Ataol Behramoğlu, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 1966 yılında mezun oldu. Yükseköğrenimi sırasında *Yapraklar*, *Dost*, *Evrım*, *Ataç* gibi dergilerde çıkan şiirleriyle dikkat çekti. Bu dönemin şiirlerini bir araya getiren ilk şiir kitabı *Bir Ermeni General*, 1965'te Ankara'da Toplum Yayınevi'nde basıldı.

Gerçek şiir kimliği 1965-1971 arasında *Papirüs*, *Şiir Sanatı*, *Yeni Gerçek*, *Yeni Dergi* ve *Halkın Dostları*'nda çıkan şiirleriyle oluştu. 1965'te yayımlanan “*Bir Gün Mutlaka*” adlı kitabı 60'lı yıllar toplumcu kuşağının manifestosu niteliğindeki şiirlerden oluşmaktaydı. Kitaplaşan ilk çevirisi “*İvanov*” (Anton Çehov) 1967'de basıldı. Mihail Yuryeviç Lermontov'dan ilk şiir çevirilerini de bu dönemde yaptı.

1970 yılında siyasî nedenlerle yurtdışına çıkan Behramoğlu, 1972'ye kadar Londra ve Paris'te yaşadı. Paris'te Louis Aragon ve Pablo Neruda ile tanıştı. Aragon'un yönetimindeki “*Les Lettres Françaises*”de, Abidin Dino çevirisiyle, “*Bir Gün Mutlaka*”dan bir parça yayımlandı. 1971'de Paris'te *Théâtre de Liberté*'nin kuruluş çalışmalarına katıldı. İlk oyun “*Légendes à Avénir / Geleceğe Masallar*” için bölümler yazdı.

Sovyet Yazarlar Birliği'nin davetlisi olarak 1972'de gittiği Moskova'da yaklaşık iki yıl kaldı. Bu dönemde Moskova Devlet Üniversitesi'nde stajyer olarak Rus Edebiyatı üzerine çalıştı. Daha önceki dönemin ürünü çevirileri ve yurtdışı dönemin ürünü şiirlerden oluşan üçüncü şiir kitabı “*Yolculuk, Özlem, Cesaret ve Kavga Şiirleri*”1974'te Türkiye'de yayımlandı.

1974'te Af Yasası'ndan yararlanarak ülkeye dönen Behramoğlu 1975'te kardeşi Nihat Behram ile yayınladıkları Edebiyat-Kültür dergisi "*Militan*" büyük ilgi gördü. Bu dönemde Ataol Behramoğlu'nun "*Ne Yağmur...Ne Şiirler...*" (1976), "*Kuşatmada*" (1978), "*Mustafa Suphi Destanı*" (1979), "*Dörtlükler*" (1980) adlı kitapları yayımlandı.

1980 darbesi sonrasında tiyatro yazarı görevinden ayrılmak zorunda kaldı. "*Ne Yağmur...Ne Şiirler...*"'in yeni baskısının mahkemeye toplatılması ve imhasına karar verilen Ataol Behramoğlu bir hafta göz hapsinde tutuldu; kitap daha sonra beraat etti. 1981'de "*İyi Bir Yurttaş Aranıyor*" başlığı altında topladığı şiirler Türkiye'de "siyasal kabare" türünün ilk örneklerinden biri olarak birçok kez okuyuculara sunuldu. Aynı yıl Yunanistan'da şiirlerinden seçmeler "*Türkiye, Üzgün Yurdum, Güzel Yurdum*" adıyla yayımlandı. Dünya şairlerinden Rusça, İngilizce, Fransızca'dan yaptığı çevirileri "*Kardeş Türküler*" adlı bir kitapta topladı (1981).

1982'de Barış Derneği kurucu ve yöneticisi olarak tutuklandı, on ay tutuklu kaldı. Cezaevinde bulunduğu sırada, Asya-Afrika Yazarlar Birliği 1981 *Lotus Ödülü'nü* kazandı. 1983'te 8 yıl hapse mahkum edildi.

Hayatının 1989 yılına kadar süren bu sürecinde Paris Sorbonne Üniversitesi'nde Rus edebiyatı ve Karşılaştırmalı edebiyat konularında lisansüstü bir çalışma yaptı. 1986'da Paris'te ressam Yüksel Aslan ile birlikte Fransızca Türk edebiyatı dergisi "*Anka*"yı kurdu ve yönetti.

Almanya'da "*Kızıma Mektuplar*" (1985), "*Türkiye, Üzgün Yurdum, Güzel Yurdum*" (1985) adlı şiir kitapları ve "*Mustafa Suphi Destanı*"nın yeni bir basımı yayımlandı. Şiirlerinden Macarca'ya yapılan seçmeler 1988'de Budapeşte'de "*Europa*" yayınevinde yayımlandı. Antoloji çalışmalarına da devam eden Behramoğlu bu dönemde "*Son Yüzyıl Büyük Türk Şiiri Antolojisi*"; "*Dünya Şiiri Antolojisi*" (Özdemir İnce ile birlikte); "*Çağdaş Rus Şiiri Antolojisi*"ni yayımladı. Ayrıca "*Çehov-Bütün Oyunları*" (1. Cilt), şiir üstüne yazılarını bir araya getiren "*Yaşayan Bir Şiir*" (1986) ile "*Eski Nisan*", "*Bebeklerin Ulusu Yok*" adlı şiir kitapları yayımlandı. Hakkındaki davaların beraatla sonuçlanması üzerine Haziran 1989'da Türkiye'ye döndü.

90'lı yıllarda "*Sevgilimsin*" (1993) adlı şiir kitabını ve çeşitli yazılarını bir araya getiren, "*İki Ateş Arasında*" (1989), "*Nâzım'a Bir Güz Çelengi*" (1989),

“*Mekanik Gözyaşları*” (1990), “*Şiirin Dili Ana Dil*” (1997) yayımlandı. 1995’te Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Başkanı seçilen şair; bu görevi 1999’a kadar iki dönem sürdürdü. 2002’de Türkiye P.E.N. Yazarlar *Derneği* “*Dünya Şiir Günü Büyük Ödülü*”nü aldı. 2008 yılında şiirlerinden geniş bir seçmeler Amerika Birleşik Devletleri’nde yayınlandı. Aynı yıl kendisine Rusya Federasyonu’nca Uluslararası Puşkin Nişanı verildi.

1992’de kariyerini İstanbul Üniversitesi’nde doçent, 2009’da Beykent Üniversitesi’nde profesör olarak sürdürdü. Şimdi İstanbul Aydın Üniversitesi öğretim kadrosundadır.

Ataol Behramoğlu’nun edebî etkinliğini göz önünde bulundurarak onun kimliğini, hayatını hesaba katmamak mümkün değildir. Baskılara, hapsilere ve sürgünlere maruz bırakılan şairin şiirlerinde hayatının bu dönemleri iz bırakmadan geçmemiştir, eserlerine kendi etkisini göstermiş, yaratıcılığına yön vermiştir.

1960 yıllardan sonra sosyal, siyasi ve sosyal yaşamın etkisiyle değişen Türk şiiri daha çok toplumsal şiir olarak göze alınır. 1965 yılında yayımlanan “*Bir Gün Mutlaka*” isimli şiiri, onun toplumcu-gerçekçi yönünü yansıtan bir bildiri niteliği taşır. Şiir dinamik süreçli bir eyitimsel oluştan bahseder; her şey birbiri ile içiçedir ve her şey karşılıklı mücadele ve etkileşim içindedir. Bir tarafda bombalar, kirli adamlar, savaş, eski zaman sarrafları, yağma ve zulüm; diğer tarafta “görölmek istenen dünya”, açan çiçekler, düşünce ve bütün bir dünya için çarpan yürek var (Yeni Türk Edebiyatı, 2016: 311).

Marksist estetik görüşler doğrultusunda şair, toplumun gören gözü, duyan kulağı, sızlayan vicdanı ve konuşan dilidir. Halkın içinden biri, ama o bir öncü modeldir. Ataol Behramoğlu, tüm siyasal kimliğine rağmen toplumcu endişeyi daha estetize bir tarzda şiire taşımayı da başarır.

Bu açıdan Ataol Behramoğlu ne kadar Türk şairi olsa da bir o kadar da dünya şairidir. Onun şiirlerinde mekan farklıdır. Dünyanın tüm kıtalarından insanlar onu kendi şairi sanabilir, çünkü herkes onun şiirlerini anlar, tam idrak eder. Ataol Behramoğlu tüm insanların şairidir. Onun şiirlerinin genel konusu da insanla alakalıdır. Şiirlerinde barışı ve özgürlüğü her zaman teşvik ediyor, insanları sevgiye, özgürlüğe ve hakikate çağırıyor. Azerbaycan yazarı Anar Ataol Behramoğlunun Bakü’de yayımlanan kitabının önsözünde şunları yazıyor;

“Ataol Behramoğlu’nu tam cesaretle savaş, barış ve sevgi şairi olarak tanımlayabiliriz. Bir gün, tüm yaşamı boyunca kalbinde yaşattığı büyük umutları kesinlikle gerçekleştirecektir.” (Behramoğlu, 2005: 12).

Ataol Behramoğlu haksızlığa uğrayan, incitilen toplumun şairidir. Devrimci ve isyankar ruhu da şairde bu bakımdan oluşmaktadır. O daima halkın ve onun sorunlarını şiirlerinde tarif etti. Yazarlığı halktan ve onun sorunlarından uzak hayal etmeyen Ataol Behramoğlu bu düşüncesine her zaman sadık kaldı. Sadece kendi halkını değil, dünya halklarını da düşünen şair insanların sıkıntılarını, sorunlarını göstermekle kalmamakta, aynı zamanda onların çözüm yolunu da göstermeye çalışıyor.

1.2.1. Mikayıl Müşfik’in Kimliği ve Edebi Kişiliği

Mikayıl Müşfik 5 Haziran 1908’de Bakü’nün Hızı köyünde döneminin ünlü aydını Mirza Abdülkadir İsmayilzade’nin ailesinde doğdu. Henüz yaşamının ilk ayında annesini, 6 yaşında ise babasını kaybeden Mikail kardeşleri ile birlikte öksüz kalmış, yakın akrabalarının himayesinde büyümüştür. Babası Mirza Kadir İsmayilzade “Saadet” okulunda öğretmen olarak çalışmakla beraber “Vüsaki” mahlasıyla şiirler yazıyordu.

1915-1920 yıllarında Rus-Tatar okulunda ilköğretim alır. Azerbaycan’da Sovyetler döneminde Bakü Daru’l-Müalliminde ve 12 sayılı II. derece okulda okumuştur. Azerbaycan Devlet Daru’l-fünunun Dil ve Edebiyat bölümünü bitirdi (1927-1931).

Çalışma faaliyetine eğitimci olarak başlayan genç şair yedi yıl Bakü’nün orta okullarında öğretmenlik yapmıştır. Son iş yeri 18 numaralı Bakü orta okulu olmuştur.

Edebi yaratıcılığa 1926 yılında “Genç işçi” gazetesinde yayımladığı “Bir gün” şiiri ile başlamıştır. Bundan sonra basında düzenli yazıları yayınlanmıştır. İlk kitabı “Külekler” (“Rüzgarlar”) 1930 yılında yayınlanmıştır.

O, sanatsal tercüme ile de ciddî meşgul olmuştur. 1930-1937 yıllarında onun beş tercüme kitabı yayımlandı. Bunlar A. S. Puşkin’in “Çingeneler”, Taras Şevçenko’nun “Kobzar”, Yeğişe Çarens’in “Şiirler”, S. Y. Marşak’ın “Baygına Bak, Baygına”, M. F. Ahundzade’nin “A. S. Puşkin’in Ölümüne Şark Şiiri” kitaplarıdır.

1931 yılında Dilber Ahundzâde ile evlenmiştir.

Müşfik hapisten önce “Çağlayan” şiirler toplama tasarladı, bir yayınevine sundu. Buraya şair son yıllardaki şiirleri ile birlikte daha önce yazmış olduğu en iyi lirik eserlerini de eklemiştir. Nitekim “Çağlayan” onun on yıllık poetik faaliyetinin nihai kitabı olacaktı.

Mikayıl Müşfik 1937 yılının 4 Haziran Türkçülük ideolojisini tuttuğu ve bu düşünceleri yaygınlaştırdığı suçlamaları ile tutuklandı, evinde arama yapıldı, elyazmalarına, Türkçe kitap ve dergilerine el konuldu. 5 Ocak 1938 yılında hakkında ölüm cezası okundu ve 5 ile 6 Kasım’a bağlayan gece Hazar denizinin Nargin adasında kurşuna dizildi.

Anısını yaşatmak için Bakü’de büstü konulmuş, kasabaya, okula, sokağa ve meydana ismi verilmiştir.

Azerbaycan şiirinin en parlak sayfalarını yazmış Mikail Müşfik’in ömrü ve yaratıcılığı Azerbaycan gençliğine her zaman örnek olarak kalmaktadır. Mikayıl Müşfik kimliği milli şuur ve vatanseverliğin timsali, yaratıcılığı ise genç kuşağın milli kimlik bilincinin geliştirilmesi ve gençlerde vatanseverlik duygularının eğitiminde bedelsiz hazinedir. Her genç her konuda M. Müşfik’in şiirlerinden faydalanabilir. Özellikle milli benlik bilinci, yurtseverlik, Vatana sonsuz sevgi bakımından Mikayıl Müşfik şiirleri çok büyük önem taşır. Vatanını derin bir aşkla seven Mikayıl Müşfik onu her zaman abad, bağımsız, özgür görmek istiyordu. Azerbaycan’ın istiklalini arzulayan, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti’nin oluşumunu alkışlayan Mikayıl Müşfik bu münasebetle güzel şiirlerini yazıp Cumhuriyetçiliği teşvik ediyordu.

Müşfik kendi şiirlerinde arzularını dile getiriyordu. İşte bu da daha sonra Müşfik’i ortadan kaldırmak için “kırmızı imparatorluğun” eline bir bahane sunmuştu. Müşfik’i “mahşer ayağına” çekenler ondan bu şiirlerin “karşılığını” alıyor, hesap soruyorlardı. Onun yazdığı şiirler ise yaz sabahında parlayan ve asla sönmeyecek parlak birer yıldız idi.

Mikayıl Müşfik yaratıcılığını diğerlerinden ayıran en önemli husus onun yaratıcılığının samimiyetindedir. Bu içtenlik onun tüm şiirsel yaratıcılığında bulunmaktadır. O, çocukluk zamanı yazdığı şiirlerde ne kadar samimi idiyse, gençlik döneminde de, yaratıcılığının doruk noktasında dasevgisini izhar edince de, emek ve zaman gibi kavramları işlerken de samimiyetten asla ödün vermemiştir. Mikayıl

Müşfik yaratıcılığının önemli özelliklerinden biri onun lirik tarza daha çok önem vermesidir.

Şairin şiirleri onunla iletişim aracıdır. Bazen tanımadığın, yüzünü bile görmediğin bir şiir yazarına, onun kişiliğine sevgi, onun şiirlerinden sana geçer, onu sana değerli kılar, dostlaştırır, mahrem olur.

Müşfik'in şiirlerinde üzüntünün ifadesi öncelikle onun kaderi ile bağlantılı idi. O 6 aylıkken annesini, 6 yaşında babasını, Dilber Ahundzade ile büyük aşktan dünyaya gelen tek çocuğu 4 aylık Yalçını kaybetmişti. Bu kayıplar Müşfik'in hassas kalbine etki etmiş ve tabî ki, yaratıcılığını etkilemişti.

Gerek sözlü halk şiirinin, gerekse klasik şiirin poetik biçimlerine hep hassasiyetle yaklaşmış, bunların çoğunu: koşma, geraylı, mani (bayatı), okşama, rubai, mesnevi, üçlük, dörtlük (murabba), beşlik (muhammes), altılık (museddes), yeddilik (müsebba), sekizlik (müsemmen), terci-bend, terkip-bend, müstezat vb. şiir kalıpları şiirlerinde kullanmıştır. Şairin Batı şiirinin şiirsel biçimi olan sonete kayıtsız kalmadığını, sonetler yazdığını ve yeri geldikçe kendisinin de yeni poetik formlar oluşturduğunu belirterek şairin edebiyata ne kadar büyük önem verdiği anlaşılır.

Fakat Müşfik çağdaş devrin şairi idi. Bunu şairin dostu ve meslektaşı olan Gülhüseyn Hüseyinoğlu da belirtiyor:

“Müşfik yeni poetik biçimler oluşturmak bakımından da kendi kalem arkadaşlarından seçilen, farklı şairlerimizdendir. Kaydetmek gerekir ki, duyarlı bir sanat insanı olan Müşfik onu meşgul eden, düşündüren, nefret ve aşkına, üzüntü ve sevincine neden olan konuların muhteşem ifadesi için hep çırpınıp durmuş, rengarenk konulu, farklı içerikli şiirlerinde uygun poetik biçimlerin de bulunmasına çaba göstermiş, bu alandaki arayışlarını hiç durdurmamıştır.” (Müşfik, 2004: 13).

Müşfik edebiyat tarihinde de, hafızalarda da otuz yaşındaki çılgın, romantik, hayaller dünyasında kanat çırpan bir genç gibi yaşayacaktır. Ömrümüzün her çağında alevli şairin billur gibi arı-duru, akıcı mısralarını hatırlayacak, türkülerini dinleyeceğiz, ama iç dünyamızda her daim onun yankılı çığlığını da duyacağız.

2. BÖLÜM

2.1. MÜCADELE KAVRAMI

Mücadele kavramı dünya edebiyatının sayısız örneklerinde bulunabilir. Bize ulaşan ilk şiir örneklerinde de bu tür konuya rastlamak mümkündür. Örneğin, Eski Yunan edebiyatında ilk unsurlarını görebiliriz. M.Ö. VII. yüzyılın ikinci yarısında yaşayan Yunan şairi Tiritey “*Savaş Elegyası*” şiirinde mücadele şerefi ve değeri hakkında şunları yazıyor:

Savaşta ilk saflarda savaşmak bir şereftir,

Mübariz insan için hoştur savaşta ölmek!

(Antik Edebiyat Antolojisi I, 2006: 82)

Tirtey savaş alanında dövüşmenin önemini vurguluyor. Bu düşünce ilk mısradan yansıtılmıştır. İkinci mısradan mücadeleciler için savaşta ölmenin bir onur meselesi olduğu belirtiliyor. Mücadeleciler ölümü ile onurlu olduğunu kanıtlıyor. Şair de bunu söylemek istiyor.

Görüldüğü gibi, mücadele kavramı her zaman insanlık tarihinin konusu olmuştur. Antik dünyada yaşayan şairler bu konuya kayıtsız kalmamışlar. Günümüzde de bu düşünceyi kendi şiirlerinde yansıtan yazarlar vardır. XX. yüzyılda Azerbaycan edebiyatının kadın şairlerinden biri olan Nigar Rafibeyli, “*Dolores Ibarruri*”nin şiirinde, İspanya’da medeni hakları için mücadele eden bir kadının imajını yaratmıştır:

Gülleler dolu bir kelef kimi

Dolaşanda havada

Eşitdim ki, İbarruri,

Sen bağrına silah basıb

Vuruşursan davada...

(Rafibeyli, 2004: 102)

Şiirde Madrid şehrinin gök yüzü tarif edilmiştir. Kurşunlar durmadan uçuşuyor, sanki açılan ip kelefini andırıyor. Lakin İbarruri kadın olmasına rağmen buna dayanmıyor, şehrin kan gölüne dönüşmesiyle barışık değildir, buna göre de silaha kuşanmış, mücadele ediyor.

2.1.1. Mikail Müşfik'te Mücadele Kavramı

Mikail Müşfik'te mücadele kavramı geniş kullanılmıştır. Şairin yaşadığı dönemi, yaşamını, verdiği mücadeleyi hatırlarsak bunu görmüş oluruz. Müşfik kurban gittiği Sovyetler İmparatorluğu'na karşı barışmaz konumda olmuş, sürekli kalemini mücadeleye, işgalcilerle savaşıma odaklamıştır. Mikail Müşfik'in şiirlerinde mücadele kavramı sadece işgalcilerle ve vatanın özgürlüğü uğruna oluşan olaylar bağlamında betimlenmemiştir, onun şiirlerinde çalışmak, emek harcamak, onurlu bir ada sahip olmak, emekseverlik uğruna mücadele de göz önünde canlandırılmıştır. Şairin bu tür şiirlerinden olan “*Bahtiyar*” şiirine dikkat edelim:

*Yarıp güneş kimi karanlıkları,
Söküb şefeş kimi dumanlıklar,
Özünden alışan, özünden yanan,
Her sabah hamıdan erkən oyanan,
İş başına koşan ne bahtiyardır!*

(Müşfik, 2013: 85)

Şiirde Güneşin karanlıkları ayırması tasvir edilmiştir. Güneş karanlıklarla savaşarak doğuyor, dünyayı aydınlatıyor. Şiirde önemli imge insanın zahmet çekmesi, çalışmasıdır ki, yazar bunu mücadele olarak sembolize eder. Güneş karakteri de canlandırılmakla insan emeği, mücadelesi ön plana çıkartılmıştır. Şafak gibi dumanı parçalamak ifadesi insanın karşısına çıkan engelleri büyük bir kararlılıkla aşması demektir. “*Kendisi alışmak, kendisi yanmak*” sözleriyle ise yazar herkesin mücadelecisi olmasının kendine bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Çalışmak, zahmet etmek, mücadele etmek güzel yaşamak, mutlu olmak için en iyi araçtır. “*Her sabah herkesten erken uyanan*” cümlesinde yazar emek harcayanın, mücadelecisi ruhu olan kişinin işe başladığında da herkesten önce başlamasına dikkat çekiyor. Son mısradaki “*iş başına koşan ne mutludur*” mısrası bunu bir kez daha ispatlamaktadır.

*Hayatdan doymayan, işden doymayan,
Efsane sözlere mehel koymayan,
Könlünü, gözünü verib işine,
Bakıb hayatının yükselişine,
Halkile titreyen, halkile gülen,*

*Vatançin yaşıyan, vatançin ölen
Semimi bir insan ne bahtiyardır!*

(Müşfik, 2013: 85)

Şair, burada yaşamaktan ve çalışmaktan doyamayan, vazgeçmeyen insanların bir görüntüsünü canlandırmıştır. Mikail Müşfik'in görüşlerine göre mücadele sadece savaş alanında değil, emek meydanında ve çalışma ortamında da olur. Tüm düşüncesini işine yönelten, amacı, gayesi kurmak, var etmek olan insanlar da kendine has şekilde mücadele eder, mutlu yarımlar, güzel gelecek için daima çaba sarfederler.

Yazarın “*Yeni genc*” şiirine bakalım. Şair burada genç ve güçlü bir insanın mücadele ruhunu ortaya koymuştur.

*Bir parça ateşim, bir parça yangın,
Kalbim örneğidir yanar bir dağın.
Karşımda duramaz ne sel, ne taşkın,
Tabiatla benim zerafetim var.*

(Müşfik, 2013: 163)

Birinci satırda şair gencin dili ile bir parça ateş, bir parça yangın olduğunu yazıyor. Burada ateş ve yangın hiçbir nesneden, hatta ateşten, alevden korkmayan bir insan karakteri olarak betimlenmiştir. İkinci satırda ise şair yanardağı örnek olarak kalbini ona benzetiyor. Bu benzetme kalbin daima çırpındığı, amaçlara doğru ulaşması demektir ki, bu daha bir mücadeleci karakter olarak kabul edilebilir. Üçüncü mısradan ise yazar ne selin ne de taşkın karşısında boyun eğilmemesi gerektiğini belirtiyor. Yani hiçbir nesne, hatta en tehlikeli olan sel ve taşkın bile kararlı bir insan için amaca giden yolda bir engel oluşturamaz. Mikayıl Müşfik burada daha mücadeleci bir insan karakterini ortaya koyuyor. Sonuncu mısradan ise doğayla şakası olduğunu dile getirmiş, tabiatın onun için ciddi rakip olmadığını, onun kurup var etmek isteğinin karşısında hiç bir engel bulunmadığını ve kendi mücadelesinden dönmeyeceğini yazıyor.

*Sevgim mübarize, sevgilim hayat,
Eyerlenmiş mana kanadlı bir at.
Gör ne deyir size çaldığım kanat:
Hele bundan sonra kıyametim var.*

(Müşfik, 2013: 163)

Şair burada kendi imgesinin dili ile mücadeleyi sevgim şeklinde adlandırır, mücadele için eyerlenmiş bir at istiyor. Palan ve at burada savaşa hazır olan yiğidin ata binip meydana girmesi anlamındadır. Sonraki mısralarda şair çaldığı kanadın sesini duymaktan bahseder ve bundan sonra da kıyametinin olacağını vurguluyor. Burada çalınan kanat sesi, dövüşkenlik sembolüdür, ileriye, mücadeleye başlamanın imlemesini yapar. Bundan sonra “*qiyametim var*” demesi ise, mücadelenin her zaman olacağına, kıyamete kadar devam edeceğine işaretler.

Mikail Müşfiq’in *Bulut Karşısında* şiirinde de özgürlükle ilgili düşünceler yer alıyor. Şiirin son bölümüne bakalım:

*Dolaşma başucumda bir kara küvvet kimi,
Aydın yoluma çıkma bir derin zülmet kimi,
Güçlüyem, dehşetliyem men ebediyyet kimi.
Yeter, çaxma, ey bulut!*

Mene bir keder sükut!

(Müşfik, 2013: 218)

Şiirde bulutun azgınlığına karşın şairin mücadelecî ruhunu yansıtan lafları yer alıyor. Yazar onun uzak olmasını istiyor, karanlık gibi yola engel olmamasını gerektiğini ve buna izin vermeyeceğini belirtiyor. Ebediyet kadar güçlü olduğunu vurgulayarak, bulutu sakın olmaya sevk ediyor. Burada buluta karşı mücadelecî karakter oluşturulmuştur. Siyah bulut düşmanların, “bolşevik”lerin simgesidir. Şair onlara karşı yılmadan, usanmadan, korkmadan isyankarlık dolu mısralarını hiç bir şeyden sakınmadan, tereddüt etmeden yazıyor.

2.1.2. Ataol Behramoğlu’da Mücadele Kavramı

Ataol Bahramoğlu’nun şiirlerinde mücadele kavramını yansıtan çok sayıda örnekler vardır. Şair mücadelecî ruhlu ve toplumcu olduğundan onun şiirlerinin muhtevasında bu kavram geniş yer tutuyor. Onun *Bir Gün Mutlaka* şiirindeki satırları gözden geçirelim:

*Bir gün mutlaka yeneceğiz, ey eski zaman sarrafları! Ey kaz
kaşalılar! Ey sadrazam!*

(Behramoğlu, 1981: 20)

Şair yapılan mücadelenin sonuç vereceğine inanıyor ve istediklerine ulaşacağına işaret ederek “yeneceğiz” diye inancını dile getiriyor. Hitap ettiği ise özgür ve sivil toplumun gelişmesine karşı çıkmış olanlardır. “Kaz kafalılar ve sadrazam” ise ucuz ve eski düşüncede olanlara işaretidir. Şairin *Yıkılma Sakın* şiirindeki mücadele ruhunun yansımalarına dikkat edelim:

Babeuf'u hatırla, Nazım Hikmet'i
Bir umut ateşi gibi parlayan zindanlarda
Hatırla Danko'nun tutuşan kalbini
Karanlıkları yırtmak arzusuyla
Ve faşizme karşı, zulme, zorbalığa
Düşün acılar içinde vuruşan kardeşleri
 (Behramoğlu, 1981: 20)

Şiirden de görüldüğü gibi, yazar, tarihteki mücadeleciler bir kimlik gibi tanınan Babeuf'u hatırlamasıyla sergilediği düşüncesini biraz daha güçlendiriyor. Daha sonra Nazım Hikmet ismiyle mücadeleciler insanların imgesini oluşturuyor ve hapisanede olsa bile tereddüt etmeyenleri, daima mücadele ruhunda olan insanları hatırlar. Şair mücadele kavramını karanlıkları ayırmak yarmak gibi sembolize etmiş, faşizme, şiddete karşı savaşan insanları, onların kavgasını vurgulamıştır.

Ataol Behramoğlu'nun *Beyaz İpek Gibi Yağdı Kar* şiirinde ise mücadele karakteri biraz farklı kurulmuştur:

Beyaz, ipek gibi yağdı kar
Acılarla dolu bu dünyaya.
İnsafsızlık
Vahşet
Hala güçlü
Ve hala iktidarda.
İnsanlar
Ölüyorlar.
Gepgenç
Sımsıcak
Ölüyorlar
Sanki

Ölmüyorlarmış gibi.

(Behramoğlu, 1997: 19)

Şiirin ilk iki mısrasında yazar acılarıyla dolu dünyaya yağın karı tarif ediyor. Şairin düşüncesine göre zulüm ve karanlık dolu dünyaya beyaz karın yağması hayırla şerrin mücadelesi demektir. Beyaz kar burada acılara karşı çıkan, mücadele eden figür olarak geçmiştir. Sonraki mısrada şair insafsızlığın ve vahşetin halen güçlü olduğunu vurgulamaktadır. Bunları yazmakla şair, onlar güçlü olursa adalet olmayacak, insanlık zulüme maruz kalacak diye mücadelenin devam ettirilmesini teşvik ediyor. Mısralarda insanların ölümüne dikkat çeken şair mücadelenin gerekliliğine işaret ediyor. Sonuncu mısralarda ise yazar anlatımlarını daha da güçlendirerek, insanların, özellikle de gençlerin hiç bir şey olmamış gibi dünyadan gittiğini yazıyor. Burada şair mücadelenin artık kaçınılmaz olduğunu vurguluyor, herkesi toplumdaki eksikliklerle mücadeleye teşvik ediyor:

Beyaz

İpek gibi yağın karın altında

Bitsin artık

Bu sürüp giden alçaklıklar.

Bir bebek

Ölüm tehdidi altında yaşamasin

Beşiğinde.

Ve paramparça olmasın

Sımsıcak

Capcanlı

Yaşayıp giderken insanlar.

Bırakın, beyaz

İpek gibi yağın karın altında

Hayallerimiz olsun.

(Behramoğlu, 1997: 19)

Şair beyaz ipek gibi yağın karın altında rezilliklerin olmaması gerektiğini yazıyor. Burada satırların anlamı dünyada rezilliğe, zulme karşı mücadele etmenin gerekliliği demektir ve dünyada barışın sağlanması için mücadeleye çağrının ifadesidir. Bir sonraki mısrada yazar, çocuğun ölüm riski altında yaşamasını

istemediğini belirtmektedir. Burada “yaşamam” kelimesi arzunun ifadesidir ve bu istek mücadele sonucunda gerçekleşir. Daha sonra yazar hayata bağlı, hayatı seven insanların bir ömür mutlu yaşamamı istediğini ifade etmiştir. Kimse mutsuz olmasın, huzurlu günler görsün diye gizli olarak savaşmaya işaret ediyor. Yukarıda örnek verdiğimiz şiir parçasının son mısraları ise mutlu ve özgür dünyanın sembolüne dönüşen yağın beyaz karın altında gelecek için hayal kurmaktan söz ediyor, yine de mücadele ile bunlara ulaşmanın gerekliliğine dikkat çekiyor. Çünkü şairin düşüncesine göre şu anda dünya zulüm ve karanlık içindedir, beyaz günlere ulaşmak için ise doğrudan vazgeçmeden mücadele etmek gerekir.

3. BÖLÜM

3.1. AYRILIK KAVRAMI

Ayrılık her zaman şiirin konusu olmuştur. Yazılı edebiyattan da önce Sözlü Halk Edebiyatında ayrılıkla ilgili örneklere rastlamak mümkündür. Azerbaycan Sözlü Halk Edebiyatının en yaygın örneği olan bayatılarda (manilerde) bu konuya değinilmiştir:

Men aşik ağla barı,

Gözlerim, ağla barı.

Ayrılık yegin oldu,

Yar, döşen, ağla barı.

(Pirsultanlı, 2011: 122)

Lirik kahraman burada ayrılığın olmasından yakınıyor, gözlerinin ağlamasına işaret ediyor. Eğer ayrılık baş vermişse gözler ağlamalı, yaş dökmelidir.

Klasik Türk edebiyatında tanınan isimlerden olan Fuzûlî'nin gazellerinde de ayrılık konusuna rastlamak mümkündür. Şairin “*Vermiştir*” redifli gazelinde ortaya koyduğu ayrılık tanımına bakalım:

Nedir, bilmem, günahım, kismetimdir ayrılık dağı,

Vüsali ile cânân her kese ilhâm vermişdir.

(Fuzûlî, 2005: 179)

Şair burada bilmediği bir günahından dolayı ayrılık acısının, yarasının kısmeti olduğunu söylüyor, cânânın ondan başka herkese ilham verdiğini belirtiyor.

Ünlü Türk şairi Ümit Yaşar Oğuzcan *Bir Ayrılık Gününde* şiirinde kendine özgü tarzda ayrılık kavramını betimlemiştir:

Ne gariptir şu ayrılık günleri

Bir dosttan da, düşmandan da ayrılсан

Nedense bir tuhaf oluyor insan

Hatıra yüklü kervanlar geçiyor

Dolu dolu gözlerinin önünden

Bu son yadigar mı bir ayrılık gününden

(www.antoloji.com)

Oğuzcan'dan örnek verdiğimiz bu şiir parçasında şair ayrılık günlerinden bahsediyor, dosttan ve düşmandan ayrıldığında insanın garip olduğunu yazıyor. Şair ayrılmanın farkı olmadığını, dost ya da düşman olsa bile fark etmediğinden, her ikisinin insana etki ettiğini vurguluyor. İkinci parçada şair manevi düşünceyle ayrılığı farklı şekilde tasvir ediyor. Gözlerinin önünden hatıra yüklü kervanların geçtiğini ve bunun ayrılık gününden hatırlanacak olduğunu yazıyor.

3.1.1. Mikail Müşfik'te Ayrılık Kavramı

Mikail Müşfik'te ayrılık konusuna birçok şiirlerinde rastlanır. Şair hem ayrılık hakkında şiirler yazmış, hem de çeşitli şiirlerinde ayrılık düşüncesini yansıtmıştır. Onun *Gönlümü* redifli koşmasına ayrılığın siyah rüzgarların estiği duyulur, ömrünün acı sonla biteceği hissi vardır:

*Şimşekkimi buludları kovarak,
Verdim parlak çiçeklerekönlümü.
Güneş kimi karanlığı boğarak,
Verdim odlu dileklerekönlümü.*

(Müşfik, 2013: 69)

Şiirin birinci mısrasında şair korkunun ve kasvetin sembolü olan bulutları şimşek gibi kovduğunu yazıyor. Bulut burada vatanın başı üzerinde daima gürleyen imgedir ve komunistleri tanımlıyor. Yani şair hiçbir şeyden korkmadan bir şimşek gibi şu korku ve karanlı ksimgesi olan bulutları kovduğunu vurguluyor, barış ve saadetin sembolü olan çiçeklere gönlünü verdiğini beyan ediyor. Sonraki mısradan şair edebi kahramanını güneşe benzetiyor. Güneşin doğmasını kendi karakteri gibi sunuyor, karanlığı boğduğunu, bitmek tükenmek bilmeyen arzulara gönlünü verdiğini söylüyor. Bu figürün tanımı düşmana karşı usanmadan mücadelenin devam ettiğinin göstergesidir, hiç bir engele takılmadan dehşete ve ölüme rağmen savaş devam ediyor. Fakat bu mücadelede güçsüzdür, er geç savaşta yenilecek, hayata elveda diyecektir. Yazar burada dünyadan, hayattan ayrılmak hakkında düşüncelerini belirtmiştir:

*Cavan ömrüm bir mum kimi sönerken,
Yükseklerden alçaklara enerken,*

*Emellerim bir seraba dönerken,
Çaxıb verdim şimşeklere könlümü.*

(Müşfik, 2013: 69)

Yazar şiirin ikinci dizesinde yapılan mücadelede, ölüm kalım savaşında mağlup olduğuna işaret ediyor. İkinci beyitin birinci mısrasında şair ömrünün mum gibi eridiğini yazıyor, zirvelerden indiğini belirtiyor. Yaptığı işi, verdiği mücadelenin artık serapa dönüştüğünü vurguluyor. Fakat şair ömrünü şimşeklere verdiğini söylemekle hayatının devamının şimşeklerde can bulunduğunu ifade etmiştir. Şair, dünyayı terk etse bile, sonsuza kadar yaşayacağına inancını ifade ediyor. Şiirde yazarın kendine özgü bir biçimde betimlediği ayrılık kavramı dikkat çekiyor.

Mikail Müşfik'in sanatında önemli yer tutan, herkesin dilinde ezber olan *Hayat aşkı* şiiri ayrılık kavramının incelenmesi bağlamında ilginçtir. Şiirde yazar ölümün nefesini hissetmesinden, hayattan ayrılmanın kaçınılmaz olmasından bahsediyor, dünyadan muradına ermeden, nakam gitmek istemediğini yazıyor. Şiirin birinci beyitine dikkat edelim:

*Ah, men gündən-güne bu gözelleşən
Işıklı dünyadan nece el çekim?
Bu yerlə çarpışan, göyleleşən
Dostdan, aşınadan nece el çekim?*

(Müşfik, 2013: 83)

Hayata hep iyimser açıdan bakmaya çalışan şair her geçen gün güzelleşen, mutlu gelecek vaat eden dünyadan vazgeçmek istemediğini belirtiyor. Işıklı dünya kelimesi karanlık dünya kavramını andırıyor. Şair burada hayır ve şerrin mücadelesine gönderme yaparak bu mücadelenin ebedi olduğuna işaret ediyor. Işıklı dünya hayır, karanlık dünya ise kötülüğü, şerri temsil etmektedir. Şiirin üçüncü ve dördüncü mısralarında gün boyu çalışan, yeni yaşam mücadelesi veren ve mutlu gelecek kurmak isteyen insanların karakteri oluşturulur, onlar yerle ve gökle savaşan, dünyaya dost ve aşına olarak veriliyor. Beyitin sonunda “*nice el çekim*” diyen şair aslında dünyayı terk etmek istemediğini belirtiyor. Şiirin ikinci beyitine bakalım:

*Dönme bir şebneme yaz seherinde,
Könül, güneş kimi parla yerinde!
Göylerin laciverd eteklerinde*

Geden bu qovğadan nece el çekim?

(Müşfik, 2013: 83)

İkinci beyitin birinci mısrasında yazar edebi kahramanına bir yaz sabahında çiy damlasına dönmemeyi diliyor, ikinci mısradada ise güneş gibi ışınlanmayı istiyor. Yani ayrılık ve ölüm kokusundan korkulmaması, mücadele edilmesi gerektiğini, eriyerek çiy damlasına dönüp mağlup olmak değil, Güneş gibi parlamak ve mücadeleyi sürdürmek gerektiğini öneriyor. Sonraki mısralarda şair insanların arasında giden kavgaları, çarpışmanı manevi olarak göklerin karakterinde simgeleştiriyor, kendini de onların bir parçası gibi göstererek bu mücadeleden vazgeçmek istemediğini yazıyor. Şair sadece güzel günlerden değil, aynı zamanda mücaledesinden, kavgasından da vazgeçmek istemediğini açık veya doğrudan bir biçimde sezdirerek ifade ediyor:

Baxınız, dan yeri sökülmüş kimi,

Dostlar bir cebheye tökülmüş kimi.

Uzakdan-uzağa xam gümüş kimi

Ağaran sehradın nece el çekim?

(Müşfik, 2013: 83)

Şiirin üçüncü fıkrasında yazar tan yerinin söküldüğünü yazıyor. Burada şafak mutlu geleceğin başlangıcı anlamındadır. Karanlık geceden sonra aydınlık sabah olduğu gibi, zor günlerden sonra hoş günlerin de başlanacağına işaret ediliyor. Şair dostlarının mücadele meydanında olduğunu, bir amaç uğruna birleşerek bir cepheye çarpıştığını, savaştığını yazıyor. Fakat başının üstünü kara bulutlar almış şair bu mücadeleye, bu savaşa giremeyecek, bu yüzden de bu dünyadan ayrılmak istemiyor. Üçüncü ve dördüncü mısralar ise dolaylı olarak şair tarafından simgeleştirilmiştir. Burada “uzaktan uzağa” deyimini vardır. Bu söz şairin yaşamından, dünyadan uzakta kalmasının bedii yansımasıdır. “Ham gümüş gibi” sözü ise cilalanmayan, itaatkar olmayan, haksızlıklara baş eğmeyen insan karakterini yansıtıyor. Şair “ben eğilmedim ve bu yüzden de dostlardan, onların mücadelesinden ayrılmam gerekti” diyor. Çünkü eğilmeyen, itaatkar olmayan idam edilir. Bolşevikler o zaman onlara itaat etmeyen insanları hatta mahkemesiz bile infaz ediyorlardı. Son mısradaki “ağaran sahra” betimlemesi kullanılmıştır. Bildiğimiz gibi çöl sarı renkte, alev rengine yakın bir renktedir. Şiirde ise “ağaran”, “beyazlanan çöl” biçiminde yer almıştır. Şairin amacı

çölün beyazlaştığını, ak güne çıktığını vurgulamaktır. İnsanların mutlu gelecek uğruna çaba göstermesi sahranı beyazlatabilir, çölün yerinde yeni hayat kurulabilir. Şair her beyitin sonunda olduğu gibi, burada da beyazlanan sahradan ayrılmak, vazgeçmek istemediğini beyan ediyor:

*Tebiet varlıdır, tebiet hesis,
İşlemeden onu, sen ey mühendis,
Men de gart daşlara verdim bu hiss,
Bu ince menadan nece el çekim?*

(Müşfik, 2013: 83)

Şiirin bu mısralarında yazar doğanın kaynaklarla zengin olduğunu yazıyor, ama doğadan o hazineyi almak o kadar kolay değildir. Doğa kendi hazinesini vermeyecek kadar cimridir. Fakat mücadele ile, çalışmakla doğanın zengin kaynaklarına sahip olmak mümkün olur. Birinci satırda aynı mısırda doğanın hem zengin, hem de cimri olması bununla alakadardır. Bütün kaprislerine rağmen mühendisler doğa üzerinde çalışabilirler. Yazar üçüncü mısırda kaim taşlara duygu verdiğini söylüyor. Burada şair sadece kendisinin değil, komünistlerin katlettiği diğer insanları da sembolize etmiştir.

Komünistlere inanan, fabrikalarda çalışan, doğayla mücadele ederek yeni şehirler, kasabalar, yerleşim mekanları inşa edenler emeklerinin karşılığında hapslere atılıyor, sürgün hayatı yaşıyorlardı. Şair dolaylı anlatım yoluyla bunları ifade etmek istemiştir. Son mısırda yazar koca taşlara anlam veren, bir insan hayatın bu anlamından, bu emeklerden, çabadan, sonucunu göremediği iyi amellerden nasıl ayrılacağını, nasıl vaz geçeceğini yazıyor. Görüldüğü üzere şair, ölüm korkusu, baskı altında yaşayan, dünyadan ayrılmak, dünyayı terk etmek arefesinde olan insanların karakterini oluşturmuştur.

*Bir yanda terlanlar, dumanlı dağlar,
Bir yanda keklikler, ayna bulaklar,
Bir yanda bülbüller, çiçekli bağlar,
Men bu tamaşadan nece el çekim?*

(Müşfik, 2013: 83)

Şair bu kısımda doğanın güzelliğini çeşitli dil araçları kullanarak canlandırmıştır. Her tarafın güzel olduğunu net olgularla, somut figürlerle vurguluyor.

Yazar her yanda şahin kuşları, sisli dağlar, kekikler, ayna çeşmeler, bülbüller, çiçekli bağları hatırlatarak yurdunun güzelliğine dikkat çekmek istiyor. Bu kadar güzelliği sıralamakta ve tarif etmekte şairin amacı aslında güzellik duygusu oluşturmak değildir. Burada aslında güzellikleri bırakıp gitmek, bu hazinelerden ayrılmak konusu ön plana çıkarılır, ayrılmak istemediği bir daha belirtiliyor. Şiirden görüldüğü üzere şair doğa tasvirleri ile ayrılık kavramını oluşturmayı başarmıştır. Öte yandan şair güzel yurda, muhteşem doğaya sahip olduğuna göre ülkesinin işgal edildiğini hatırlatıyor, düşmanların bu güzellikleri gasp ettiğini beyan ediyor.

Ayrıca düşmanların bu güzelliği yağma ettiğini söylemek istiyor. Şiirin bu kısmı aslında daha gizli, dolaylı ifadeler bakımından zengindir. “*Ben bu tamaşadan nasıl el çekim*” ifadesinde anlatılmak istenen şey ise şair ölümle, ayrılıkla barışmaz ve işgalin, yağmanın, gaspın gidişatını merak etmektedir. Fakat o bunu yapamaz, çünkü ölüm, ayrılık artık kapıda bekliyor:

*Hayat dedikleri bu keçmekeşden,
Kalbimde, kanımda yanan ateşden,
Geceden, gündüzden, aydan, güneşden,
Bu engin fezadan nece el çekim?*

(Müşfik, 2013: 83)

Şiirin altıncı beyitinde yazar yine mecazi şekilde yaşamak isteğini ortaya koyuyor, onu çeşitli araçlarla, farklı tonlarla gösteriyor. Hayat denilen kavramın karmaşadan oluştuğunu hatırlatıyor, bu karmaşada verdiği mücadeleyi anıyor. Böylelikle şair her şeyin boşa gittiğine işaretle bulunarak görüşünü belirtiyor. Mücadelesinin, çarpışmasının boşuna olduğuna üzülen yazar hayatın iniş yokuşlarını öne çıkarıyor. “*Sular, kanımda yanan ateş*” demekle ölümün kara bulutlarını fark etse bile yaşamak isteğinin çok fazla olduğuna işaret ediyor. Şairin vurguladığı kalpte, kanda ateşin yanması yaşamak tutkusunun, sevmek tutkusunun, kurup yaratmak, var etmek tutkusunun göstergesidir. Üçüncü mısradaki gece, gündüz, ay ve güneş imgeleri, dünyanın, hayatın, yaşamın sembolleridir. Dünyanın var olmasına neden olan bu faktörleri anmakla şair, ayrılık karakterini daha da dolgun göstermek istemiştir. Aslında geceden, gündüzden, aydan ve güneşten ayrılan insan yaşamdan, hayattan da ayrılmaktadır. Fakat şair burada ayrılığın boyutlarını, etkilerini büyütüyor, ayrılığın hem gündüzden, geceden, güneşten, aydan ayrılmak gibi imgeleşmiş

karakterlerini göstermektedir. Öte yandan şair için zikr edilen varlıkların olmadığı yer cehennem misali bir yer, yani bu dünya değil, öteki dünyadır. Gerçekten de dünyamız aysız, güneşsiz, gece ve gündüzsüz düşünülemez. Şiir parçasının son mısrasında ise şair ortaya koyduğu ifade araçlarını daha da genişleterek, ayrılığı, gökyüzünün ihtişamını ve gökyüzünün büyüklüğünü ortaya koyuyor. Enginliklerden, gökyüzünden nasıl vaz geçeyim diyen şair aslında dünyayı terk eden, hayattan ayrılan insanın nelerden vazgeçtiğini, ayrıldığını vurgulamak istiyor:

Karşımda dalgalı derin bir umman,

Ummanı sarsıdır bir acı tufan,

Beyaz köpükleri bir çiçek yapan

Şeirden, hülyadan nece el çekim?

(Müşfik, 2013: 83)

Şiirin bu bölümünde yazar edebi kahramanının karşısında dalgalı derin bir umman olduğunu yazıyor. Dalga cümlesi, mücadele eden ve savaşan insanların bir sembolüdür. Burada derin bir umut sözü, özgürleşmiş bir ülkenin imajındadır ve insan özgürlüğü sevgisiyle çatışmaktadır. Ummanın derin sözü ile daha da büyütülmesi ise özgürlük ülkesini işgal etmenin hiç de kolay olmayacağına, mücadelenin büyük ve keskin olacağına işaretler. Sonraki mısradaki bu ummanı acı bir tufanın sarstığını yazıyor. Şair burada Azerbaycan'ı işgal eden, gaspeden, onun servetlerini taşıyıp götüren bolşeviklere işaret ediyor. Şair Azerbaycan'ı işgal eden, talan eden, onun servetlerini taşıyan bolşevikleri kast ediyor. Özgürlük ülkesinin sembolü olan umman sarsıntılar içindedir, umman fırtınaya boğulmuştur. Umman fırtına sonucunda beyaz köpüklerle dolar. Şair yaşanan tufanın ağır sonuçlar doğurduğunu ifade ediyor. Sonra yazar beyaz köpüklerin düşüncesinin şiirin yardımıyla çiçeklere dönüştüğünü bildirir. Burada beyaz çiçek mücadelenin, çarpışmanın sembolüdür ve şair kaleminde şiire, söze dönüşmüştür. Şairler yaşadıkları fırtınanın sonuçlarını yansıtarak bolşevikleri ifşa ediyor, onların işgalini lanetliyor. Şairler bu işgalle barışık olmadığını ifade etmiş, itirazını, isyanını belirtmiş ve bu isyanları, itirazları şiirlerinin ruhuna işlemiştir. Şiir, hakikatin bir simgesi, sembolüdür. Şairler gerçekliğin, hakikatin işleyicileri olduğu için onların şiirinde halkın sesi yankılanıyor. Hakikat ve hürriyete sevgi ile dolu olan bu şiirler halk arasında yaygınlaşır, halk kendi düşmanına, vatanını işgal edenlere olan nefretini bir az daha arttırır. Hürriyet, hak olmayan yerde ise şairler de dahil olmak

üzere doğru söz söyleyenler tutuklanır, sürgünlere gönderilir, her an ölüm tehlikesi, vatandan, dünyadan ayrılmak endişesi ile karşı karşıya kalırlar. Sonuncu mısrada “*şiiirden, hülyadan nasıl el çekim*” sorusu vardır. “*Hülya*” şairlerin gelecekle ilgili kurduğu düşüncelerin, inancın şiirde yankısını bulan bir teşnesidir, ifade biçimidir. Şair bu hülyadan vazgeçmek, ayrılmak istemediğini beyan ediyor.

Şiirin başka bir kısmına dikkat edelim:

Ulduzlar fikrimin çırağbanıdır,

Bulud hayalimin karıvanıdır,

Sema ki, hissimin aşıyanıdır,

Böyle bir semadan nece el çekim?

(Müşfik, 2013:83)

Şair bu şiir parçasının birinci mısrasında yıldızlara hitap ederken, onları fikrinin ışıklı ziyaları gibi tanımlıyor. Yazar burada dolaylı ifadeler kullanarak mısralara zenginlik vermiş, fikrini güçlü bir şekilde iletiyor. Şair onu yok etseler, dünyadan, hayattan, ülkesinden ayırsalar bile düşüncesinin, ideallerinin, amaçlarının yıldızların şahsında yaşayacağını, ebediyet kazanacağını demek istemiştir. Yıldız aynı zamanda ışık, umut ve geleceğe güven demektir. Burda şair cismen mağlup olsa da, manevi olarak düşmanlar üzerinde zafer kazanıyor. İkinci mısrada yazar bulutları fikrinin kafilesi şeklinde düşünüyor. Burada da yazar bulutları gizli bir imge olarak kullanıyor. Bulut bildiğimiz gibi bir yerde durmaz, dünyayı dolaşır. Şair onları fikrinin taşıyıcısı olarak görüyor. Bulutlar şairin düşüncelerini, fikirlerini, hayallerini dünyanın her yerine götürecek, herkese verecektir. Sait hayattan ayrılrsa bile bulutlar onun hayallerini yaşatacak, beyan edecektir. Üçüncü mısrada yazar “*gökyüzü*”, “*duygu*” ve “*aşıyan*” kelimelerini kullanıyor. “*Sema*” sözcüğü burada yükseklik, temizlik, el yetmezlik demektir. Sema dokunulmazdır, gökyüzüne düşman eli yetmez, gökyüzü işgal edilemez, gökyüzü kutsaldır. “*Duygu*” kelimesi insanın kendine özgüdür, insanın doğal olarak kendi düşüncesidir. İnsan duyguları değiştirilemez ve yönlendirilemez. Duygu da gökyüzü gibi işgal edilemez, başkasının iradesi altına giremez. Aşıyan ise ev anlamındadır. Ev mahsusluğu, aidiyeti simgeliyor. Evi olmakaynı zamanda yurdu, toprağı, vatani, ülkesi olmak demektir. “*Sema ki, hissimin aşıyanıdır*” mısrasında şair bu kelimeleri birleştirerek kendi görüşünü ustaca anlatıyor. Düşüncelerinin, duygularının aşıyanı, yani evi, barınağı, yurdu gibi gökyüzünün

gösterilmesi anlamına geliyor, “*hislerim her zaman değişmez olarak kalacak, ora erişilebilir değil, hislerim kendime aittir*”. Şair komünistlerin insanları evinden, yurdundan ayırıp dayanılmaz Sibiryâ çöllerine sürgün etseler, tutuklayıp kurşuna dizzeler bile onları kendi görüşlerinden, düşüncesinden ayırmanın mümkün olmadığını, kendi ideallerini, arzu ve düşüncelerini, mecazi dille söylersek, gökyüzünde yaşayacaklarını demek istiyor. Yazar şiirin sonunda, okurlara böyle bir gökyüzüne karşı kayıtsız olmadığına, hayattan vazgeçmek istemediğine dikkat çekiyor:

Mehriban sevgilim karşımda durdu,

Yene şairliyim başıma vurdu,

Menden mecnun gönül marakla sordu:

-Bu saçlı leyladan nece el çekim?

(Müşfik, 2013: 83)

İncelemek için örnek getirdiğimiz şiir parçasının birinci mısrasında şair sevgilisinin karşısında durduğunu yazıyor. Uzak mesafelere giden, ayrılan, vatanlarını terk edenlerin sevdikleri ile vedalaştıklarını biliyoruz. Yazar sevgilisi ile vedalaşmak için önünde durduğunu tasvir ediyor, ayrılmak makamı olduğunu belirtiyor. Şair bunu hatırlatmakla ayrılığın zor olduğunu, sevdiğini bırakıp gitmenin imkansızlığını göstermek istiyor. Oysa, bu ayrılık zorunludur, rejimin, dönemin ortaya çıkardığı ayrılıktır. Sonraki mısradaki şairliğini öne çekiyor, şiire başvurduğunu vurgulamak istiyor. Şair şiire müracaat edecekse ayrılıktan yazacağını, bu ayrılığı meydana getirenleri lanetleyeceğini, onların kötü karakterini poetik dille, sözü daha etkili duruma getirmekle şiirlerinde yansıtabileceğini yazıyor. Yazar şiirin gücüne, onun ebedi yaşamasına inanarak şairliğine güveniyor, ayrılığa sebep olan düşmanlarının imajını oluşturuyor. Sonraki mısradaki yazar gönlünün Mecnun gibi sorduğunu yazıyor. Mecnun olmak burada vatani sevmek, fedakâr olmak anlamındadır. Bu yüzden de gönlünü Mecnun gibi sunuyor. Burada edebi kahraman kendisine soru soruyor. Kendi kendine soru sormak aslında şairin demek istediği ana fikri, daha güçlü bir şekilde sunmak için kullandığı bir tarzdir. Sorgu ise “*bu saçlı leyladan nasıl el çekim*” şeklindedir. Burada Leyla birçok anlamda kullanılmıştır. Bunlardan biri gerçek sevgili anlamındadır. “Onu terk etmek, ondan ayrılmak mümkün değil”, “bunu zor gücüne”, “cebren yatırıyorlar” şeklinde cevabını beyan ediyor şair. Diğerleri ise vatan

anlamındadır. Daha güzelleşen memleketlerinizden nasıl ayırabilirsiniz? Şair burada dolaylı bir anlatımla bazı durumlara dikkat çekmektedir:

Şiirinin başka bir kısmına dikkat edelim:

*Hazan acısına edib tehemmül,
Gülün kölgesinde ötende bülbül,
- Hayat, hayat!- deyə çırpınır könül.
Könülden, sevdadan nece el çekim?*
(Müşfik, 2013: 83)

Burda şair ayrılık sembolü olan Hazanın sabırsızlıkla bekleyişini anlatıyor. Ölüm yaklaşıyor, ayrılık kapıda, bekleyemez. Yazar artık her şeyin sona erdiğini haber veriyor, geçmez zaman olduğunu belirtiyor. Bu yürüyüş aslında zorunlu gidiştir, zorunlu ayrılıktır. Sonraki mısradaki mutluluk sahnesi tasvir edilir, bu gidiş bülbülün gülün gölgesinde ötmesini, nağme okumasını anımsatıyor. Şair bir yandan Hazanın öfkeli halde bekleyişini yazarak gerçeği ifade ediyor, diğer taraftan gülün gölgesinde bülbülün mutluluğundan bahsediyor. Aslında şair mutlu yaşayan, çaba gösteren insanları tasvir ediyor. Hazan karakteri ise mesut yaşayan insanların hayatına mutsuzluğu, yıkımı getiren komünistlerin utanç verici bir imgesidir. Sonraki mısradaki edebi kahraman yaşama isteğini ortaya koyuyor. Bunun için *yaşam* kelimesini iki kez kullanıyor. Hayat deyince, insan, onun yaşaması, sevmesi, çalışması ve saire göz önüne gelir. Ve çarpan gönül anlatılmıştır. Zonklama burada mücadelenin, ölüm kalım arasında kalmanın sembolüdür. Gönül çarpıntısı ise insanın gergin durumda olmasının, onun zor durumda olmasının göstergesidir. Şiir parçasının sonuncu mısrasında edebi kahraman “*gönülden ve sevdadan nece el çekim*” diyor. Gönül burada insanın iç dünyasını, düşüncelerini, hislerini simgeliyor. Sevda ise burada mensup olduğu ülkesini, vatanını sevmek, onun sevdasına tutulmaktır ki, şair burada yine soruyu tekrar ederek “nasıl el çekim” diyor.

Şiirin son fıkrasına bakalım:

*Sen aldın aşımı yeni hisslerden,
Ey cavan kalemim, düşme beherden,
A dostlar, söyleyin, men bu hünerden,
Bu tebi-valadan nece el çekim?*
(Müşfik, 2013: 83)

Edebi kahraman şiirin son parçasında yine şairliğine başvuruyor. Birinci mısradaki şiirin mayasını, canını, ruhunu yeni algılardan aldığını vurguluyor. Bu mısradaki özellikle vurgulanan aş sözü var. Aş burada belli bir engele, soruna karşı bağımsızlık kazanmak için güç, özek, maya aynı zamanda ilham, başlangıç, kök anlamındadır. Şiirin aşını yeni algılardan aldığını yazarak çok anlamlı ifadeyle fikrini güçlendirir. Yeni algılar ise edebi kahramanın kalbinde, yüreğinde olan özgürlük, bağımsızlık hisleridir, düşüncesidir. İkinci mısradaki “*ey benim genç kalemin*” deyişi vardır. Genç hayata yeni başlayan, kurup yaratmak isteği olan, çaba gösteren, geleceğe güveni olan anlamındadır. *Kalem* sözcüğü de şairin gücü anlamındadır.

Şair kalemi ile düşmanlarla mücadele ediyor, onların yaptıklarını şiirsel olarak yansıtıyor. *Genç kalem* kelimesi ise şairin gücünün büyük olduğunu, etkili olduğunu göstergesidir. Mısranın sonunda şair kaleminin beherden kalmamasını diliyor. Şair ölüm ve ayrılık korkusu olsa da, kalemine mücadele etmeyi, vaz geçmemeyi telkin ediyor. Sonraki mısradaki şair “*a dostlar*” diyerek arkadaşlarına hitap ediyor. O mücadeleyi yalnız gerçekleştirmediğini, bu mücadele meydanında arkadaşlarının var olduğunu belirtmek istiyor. Mısranın sonunda şair *hüner* kelimesini kullanmıştır. *Hüner* zor dönemlerde, ölüm ve ayrılık korkusu altında bolşevikleri ifşa eden şiirler yazmak, sözle, kalemlerle düşmana karşı mücadele gösterebilmek azmi anlamında kullanılır. Şiirin son mısrasına bakınca bu fikirlerin tekrarı olarak tebi-vala sözü çalıştırıyor. Burada tab’ı-vala yüksek yetenek, coşkun ilham demektir. Şair kendisinin coşkun ilhamından vazgeçmek istemiyor, bunu arkadaşlarına ve herkese açıklar. Şiirde görüldüğü gibi burada ana fikir olan “*nasıl el çekim*” kelimesi her bentin sonunda tekrarlanır. Ana gaye burada ölümün, ayrılığın yaklaşması ve bunun kaçınılmaz olması ve tüm bunları edebi kahramanın hissetmesidir. Görüldüğü gibi şair burada çeşitli tablolar, benzetmeler, dolaylı, gizli ve açık simgeler kullanarak ayrılık kavramını kendine özgü tarzda biçimlendirerek ortaya koymuştur.

Ayrılık kavramının yer aldığı diğer bir şiirine bakalım. Bu *Sevgi Türküleri* şiiridir. Yazar burada aşk ve ayrılıkla ilgili poetik görüşlerini yansıtmıştır:

Kahrini çektiyim gülün sureti

Hayalimin sakit gölüne düşmüş.

(Müşfik, 2013: 281)

Birinci mısradaki *kahr* sözü ayrılık, niskil, hicran anlamındadır. Edebi kahraman kahrını çektiği gülün suretinden bahsediyor, ikinci mısrada bu suretin “*hayalinin sakin gölü*”ne düştüğünü yazıyor. *Gül* kelimesi sevgili, güzel anlamındadır ve yazar buna benzetme yaparak tasvir ediyor. Hayal ise şairin iç dünyası, onun ruhsal alemidir. Vurgulanan kelime, “*hayal gücümün sessiz gölü*”dür. Yani hayalim sakindir, ama gülün sureti bu sakin hayalimin gölüne gark olmuştur. Sakin, akamaz suya bir şeyler olunca ora çalkanır, karışır, suyun yüzeyi değişir. Yazar buna işaret ederek aşktan çektiği azabı, acıyı, ayrılığı bu tür kelimelerle belirtiyor. Kahr çekmek ayrılık acısı yaşamak, hasret kalmak anlamındadır.

Orda-burda keçdi gençlik hayatım

Her yandan bağlandı rahi nicatım.

(Müşfik, 2013: 281)

Yazar “*orda-burda geçti gençlik hayatım*” yazarak gençlik hayatının heba olduğunu vurguluyor. Gençlik dönemini yaşayamayan edebi kahraman yakınlık, insan ömrünün en güzel çağı olan gençlik yıllarından ayrı düştüğüne dikkat çekiyor. Ayrılığın sona yetmediğini yazan şair sonraki mısrada tüm girişimlerine rağmen kavuşamadığını, her yandan umudunun kesildiğini vurguluyor. Ayrılığın ızdıraplarını tasvir eden şair ilginç bir şekilde düşüncesini yansıtmıştır.

Şairin ayrılıktan bahseden diğer şiirine bakalım. “Yüreğim” redifli bu koşmada çektiği azabın, yaşadığı acının, eziyetin karşılığında sevgilisine kavuşamadığından, ayrılığın üstesinden gelemediğinden bahsediyor.

Sen onun aşkile, mehebbetile

Vurmadın ömrünü başa, üreyim.

Sevgi hedefine nişan alanda

Deydimi okların daşa, üreyim?!

(Müşfik, 2004: 190)

Şair bu şiirde kalbine hitap ederek yaşadıklarını, çektiği ızdırapları yazıyor. Ömrünün sona erdiğini anlayan edebi kahraman anlamsız günlerini, hayatının boş-boşuna geçtiğini vurguluyor. Şair kalbinin sevgiden ayrı düştüğünü, bunun yerine keder, üzüntü içinde olduğunu anımsıyor. Sonraki iki mısrada sevgisini nişan alan yürekten bahsediliyor, attığı okun taşa geldiğini belirtiyor. Böylece yazar başarısız, kara sevdalı aşkı hatırlar, sevgilisinden ayrı düştüğünü, ayrılık yaşadığını dikkate

alır.

*O eller gözeli düşende yada,
Az kalır hayalim şaşsa, üreyim!*
(Müşfik, 2004: 190)

Şiirin başka bir bentinde yeniden ayrılık kavramı ortaya atılmıştır. Burada şair sevgilisini hatırladıkça geçirdiği duyguları, düşünceleri kaleme alıyor. Yukarıdaki şiir parçasının birinci mısrasında “düşende yada” (aklıma geldikçe) kelimesi söylediklerimizi kanıtlıyor. İkinci mısradaki edebi kahraman sevgilisini hatırlayınca kendini kaybettiğini, şaşırıp kaldığını yazarak kalbine hitap ediyor, acılar çektiğini söylüyor. Şiirden görüldüğü üzere burada şair sevgi ve aşk bağlamında ayrılık düşüncelerini ifade etmiştir.

Şairin *Niçin Gelmedi* redifli koşmasında da ayrılık kavramı işlenmiştir. Şiirin birinci fıkrasının iki mısrasına bakalım:

*Gözledim yolunu hasret içinde,
Tükendi taketim, neçin gelmedin?*
(Müşfik, 2013: 303)

Şiirin birinci mısrası ayrılık zamanındaki halinin tanımlanması ile başlar. *Yolunu beklemek* deyişi ayrılık anlarının, ayrılık yaşantılarının vurgulanması anlamındadır. Devamında ise bu beklemenin hasret içinde olması edebi kahramanın düştüğü acınası durumu ifade ediyor. Özlemlerle beklemek ayrılık ateşinin, alevlerinin edebi kahramanı yaktığının, sevgiliyi sabırsızlıkla beklemenin betimlemesidir. İkinci mısradaki ise gücünün tükendiği kaleme alınmıştır. Takatın kaybedilmesi, durumun dayanılmaz olduğu anlamına geliyor. Ayrılığın azabı o kadar fazla ki aşık daha dayanamaz hale gelmiş, tükendiğini beyan ediyor. *Niçin gelmedin* ifadesi de soru olarak sevgiliye yönelmiş olup ayrılığın sona ermesi, bitmesi için yapılan hitaptır:

*Şehdi-vüsalından üzüldü elim,
Ey dilber afetim, neçin gelmedin?*
(Müşfik, 2013: 303)

Yukarıdaki mısradaki ise şair sevgilisinin vusalinin şirinliğinden elinin üzdüğünü yazıyor. Çünkü, beklemekle hiçbir şey elde olamayıp, sevgilisine yetişemediğini bilmiyor, bu yüzden de artık elini yüzüp, yeniden ayrılığa götürdü. Sonraki mısradaki yine de sevgilisine hitap ediyor, bu kez ise “*dilber afetim*” diyor,

aynı soruyu tekrar ederek gelmemesinin nedenini soruyor.

Şiirin sonraki bölümüne dikkat edelim:

*Elimdeki kalem bir sedefli saz,
Ne keder seninçün coşar, yorulmaz!*

(Müşfik, 2013: 303)

Şair elinde kalem olduğuna işaret yaparak bu kalemin aslında sedefli bir saz olduğunu belirtiyor. Elde kalem olması şiir yazmak anlamındadır. Elinde kalem olan, kendi isteğini, fikrini, düşüncesini sözle der, sözle anlatır. Elde saz olduğunda ise o kişi kendi düşüncesini, kendi görüşlerini söze dönüştürür, sazıyla nağme gibi okur, şarkı söyler. Yazar ayrılık ateşinin kendi hasretimi, kendi isteğini, ayrılık acılarını sazla söylememi, nağmelerle anlatmamı zorladığını belirtmek istemiştir. İkinci mısradan ise yazar yorulmadan, usanmadan, durmadan coşkun bir istekle sedefli sazın hep elinde olacağını vurguluyor.

Şiirin sonraki bölümüne dikkat edelim:

*Aramızda olan zencir kırılmaz,
Ey sözüm-söhbetim, neçin gelmedin?*

(Müşfik, 2013: 303)

Şair bu mısralarda sevgisinin, aşkının devam ettiğini vurgulayarak yazıyor, aramızdaki zencirler kırılmazdır. Yani senden ne kadar ayrı düşersem, ayrılık ateşine yansam bile sana olan sevgim, aşkım küçülmemiş, kırılmamıştır. İkinci mısradan ise yine sevgilisine hitap ederek “*ey sözüm, sohbetim*” yazıyor. Şair bütün gün seni düşünüyorum, ne konuşuyorsam senden bahsediyorum. Ardından ise sorusunu yöneltiyor: “*niçin gelmedin?*” Bu soru şiirin poetik gücünü, sanatsal etkisini ortaya çıkarıyor: “Ben gün boyunca senin özlemini, ayrılık acısını yaşıyorum, gün boyu seni konuşuyorum, sen ise gelmedin”.

Şiirin son bentinin ilk iki mısrasında ise şair ayrılık düşüncelerini kendine has bir tarzda ifade etmiştir:

*Gözledim yolunu, hava karardı,
Bu karanlık hava ruhumu sardı.*

(Müşfik, 2013: 303)

Bu bölümde şair sevgilisini özlemlerle beklediğini yazıyor, fakat onun gelmediğini belirtiyor. *Yol* kelimesi burda ayrılık anlamında kullanılmıştır. *Beklemek*

de ayrılık anlamındadır, birilerini özlemle beklemek demektir. Hava karardı, demek ki beklemek boşunadır, yani daha bir gelen olmayacağına, sevgilisinin gelmeyeceğine, yine ayrılık ateşinde yakılacağına işarettir. “*Karanlık hava ruhumu sardı*” söyleyerekşair, sevgilisinin gelmemesiyüzünden içten sarsılmış olduğunu, ruhen acı çektiğini belirtmek istemiştir. Şiirin son iki mısrasına bakıldığında edebi kahramanın ayrılık acıları içinde kaldığı açıkça görülmektedir:

Senden gemgin gönül sevinc umardı,

Sen ey seadetim, neçin gelmedin?

(Müşfik, 2013: 303)

Birinci mısradaki kullanılan kelimelere bakalım. *Gemgin* (gamlı, üzüntülü) edebi kahramanın ruhsal durumunu gösteriyor, onun düştüğü manevi haleti niteliyor. *Gönül* kelimesi ise iç dünyası, düşünce dünyası, hiç kimseye paylaşmadığı duyguların meskun olduğu yerdir. *Sevinc* kelimesi sevinmek, mutluluk anlamındadır. *Ummak* kelimesi ise beklenti, çevreden bir şeyin olmasını gözlemektir. Kelimelerden görüldüğü kadarıyla yazar gönlünün mahzun olmasını ve sevgilisinden sevinçli bir beklentisinin olduğunu yazıyor. Yüklem geçmiş zamanda olduğundan artık aşık kahraman sevgilisinin geleceğini beklemiyor, zorunlu olarak yüzünü ayrılığa döndürüyor. İkinci mısradaki “*saadetim*” diye sevgilisine hitap ediyor. *Seadetim* deyişi “*benim mutluluğum, yaşamım, hayatım sensin, kendimi senden ayrı düşünemiyorum*” anlamına geliyor. Mısranın sonunda yine de ayrılığın sona yetmesini belirten *neçin gelmedin* kelimesi tekrar edilir. Yazarın bu deyişi şiirin her bendinin sonunda tekrar etmesi anlamı kuvvetlendirmek, ifade ettiği fikrin, düşüncenin etkisini artırmak amacı taşıyor. Aslında bu kelimenin arkasında ayrılık acısı çeken, her an sevgilisinin özlemi ile yanıp tutuşan bir aşığın feryadı dayanmaktadır. Yazar sevgi ızdıraplarını kaleme alarak ayrılık hakkında düşüncelerini yansıtmıştır.

3.1.2. Ataol Behramoğlu’da Ayrılık Kavramı

İlk şiirlerinde eylemcileri, sokak kavgalarını anlatan, Marksist-komünist doktrini üzerine aşırı bir toplumsal solculuğa yer veren şair daha sonraları ılımlı bir sol anlayışla haksızlıkları, sömürülenleri, ezilenleri anlatan şiirler yazmıştır.

Ataol Behramoğlu’da ayrılık düşüncesine farklı türlerdeki şiirlerinde

rastlamak mümkündür. Öyle şiirler var ki sadece ayrılık kavramına atf edilmiştir. Bazen ise herhangi mısrada, beyitte ve bentlerde ayrılık hakkında düşünceleri yer almıştır. Şairin diğer düşüncelerle birlikte ayrılık düşüncesinin de yer aldığı *Bu Aşk Burada Biter* şiirine göz atalım:

Bu aşk burada biter ve ben çekip giderim

Yüreğimde bir çocuk cebimde bir revolver

Bu aşk burada biter iyi günler sevgilim

Ve ben çekip giderim bir nehir akıp gider

(Behramoğlu, 1981: 13)

Şiirin birinci bendinin ilk mısrasında ayrılık anlarının başlangıcı nitelendirilmiştir. Burada vurgulanan *bu aşk* kelimesidir. *Bu aşk* dendiğinde artık ilişkinin değiştiği açık gözüküyor. Bizim aşk, aşkımız yok, işte bu aşk denilirse, burada ona yabancı tutum, soğuk bir münasebet ortaya çıkıyor, aşkın geçmişte karşılıklı olduğuna işaret ediliyor. *Burada* kelimesi ise mevcut durumu ifade ediyor, aşkın olduğu fakat, önceki gibi karşılıklı olmamasını gösteriyor. *Biter* kelimesi ise artık son bulacak bir olayın veya ilişkinin son halinden, son durumundan haber vermektedir. Mısradaki *ben* kelimesi ise aşkın bu halindeki durumun sonraki mevcutluğunu, kendi durumunu ifade etmek demektir. *Çekip* kelimesi gitmek, terk etmek, *Giderim* ise gitmeye hazır olan, gitmeyi planlayan, şimdi gitmek durumunda olmak demektir. Yazar bu kelimeleri kullanarak gerçekleşecek ayrılık hakkında düşüncesini ortaya koyuyor. Şiirin sonraki mısrasında *Yüreğimde* kelimesi kullanılmıştır. *Yüreğimde* tüm yaşananlar içimde, kalbimde saklanacak, bu benim iç dünyamda hep benimle olacaktır demektir. *Çocuk* kelimesi ise burada küçük kalan, büyümeyen arzular anlamındadır. Yani giderken arzularını da beraberinde götürüyor. *Yüreğimde bir çocuk* deyişi iki kelimenin birleşimi ile anlamı kuvvetlendirmiş, şairin söylemek istedikleri daha dolgun bir şekilde sunulmuştur. *Cebimde bir revolver* deyişiyle burdan gittikten sonra artık hayatın onun için o kadar da önemli olmadığını, yaşamının anlamını yitirdiğini, bu revolverle hayatına son koyacağını ve bitireceğini, hayattan ayrılacağını söylüyor. Ayrılığa dayanamayan edebi kahraman artık kendini öldürmekle her şeyin biteceğini beyan ediyor. Şiirin üçüncü mısrasında yukarıda yazdığı *bu aşk burada biter* kelimesini tekrarlıyor. Bu tekrarlama aşkın burda bittiğinin kesinleştiğine ve buraya kadar gelse bile, artık burada bittiğine işarettir.

Bundan sonra aşk bitmiş sayılacaktır. Aşk bitiyorsa ayrılık başlar, azap ve acılar çoğalır. Sonra “*iyi günler, sevgilim*” yazıyor. Bu ayrılmak, gitmek, terk etmek demektir. Ayrılık hakkında sevgiliye verilen son mesajdır.

Şiir parçasının son mısrasında şair *ben çekip giderim* kelimesini ve bağlacını eklemekle tekrar yazıyor. Tekrarlamak gidişini sevgilisine bir daha hatırlatmak demektir, gitmek meselesini bir daha kabartmaktır. Ardından ise “*bir nehir akıp gider*” ifadesi yer alıyor. Burda şair gidişini nehirin akışına benzetmiş, ayrılık kavramının poetik bir dille etkisini güçlendirmiştir. Nehir akımlı olduğundan onun karakterinde gitmek, hareket etmek temel meseledir. Onun önüne hiç kimse çıkamaz, nehirler her zaman akıp gider. Gitmek ayrılmak, hasret anlamındadır. Şair burada kendi tarzına uygun bir üslupta ayrılık tasviri oluşturmuştur.

Şairin ayrılık kavramını işlediği *Yeniden, Hüzünle...* şiirindeki ayrılık hakta düşüncelerine bakıldığında edebi kahramanın büyük acılarını net görüyoruz:

İşte yine can sıkıntısı

bana bir şiir yazdıracak.

Tırnaklarım uzamış,

İçimde yaralı bir aşk.

(Behramoğlu, 1981: 13)

Şiirin birinci mısrasında şair *işte yine can sıkıntısı* ifadesi vardır. Burada şair ayrılıktan bezar olan canın sıkıntısını, acısını dile getirmiş, ayrılık acısı çeken ruhun bir tanımını vermiştir. Sıkılmış, usanmış ruh, şairin acınası imajını kurgulamasına izin verirken aslında edebi kahramanlarının mevcut durumunu yeterince tanımlaya bilmesini sağlıyor. İkinci örnekte, yazar “*bana bir şiir yazdıracığını*” söylüyor. Burda edebi kahramanla yazar bütünleşmiştir. Aslında, edebi kahramanın yazar olduğunu biliyoruz, ama bu şiirde şair, kendine has bir üslupla bunu doğrulamaktadır. Canı sıkılan şair, hasretin acısını, azabını ifade etmek için söze müracaat edecektir, şiir yazarak düşüncelerini dile getirecektir. Burada vurgulanan ana nokta, yazarın düşüncelerinin kendisine yöneltilmesidir. Şair, ayrılığın kaderini biliyor ve sonuç olarak, bu ayrılığın onu şiir yazmaya sevk edeceğini söylüyor. Üçüncü mısradaki şair “*Tırnaklarım uzamış*” ifadesini kullanmıştır. Burada böyle bir görüntü verilmesi aşğın düştüğü durumun oldukça sefil olduğunu göstermek içindir. Uzayan tırnaklar Mecnun’un belirtisidir. Mecnun’un saçları ve tırnakları uzun olur, kendini

düşünmeyen, sadece sevgilisini düşünen bir karakterdir. Bunu göre de şair bu imgeyi kendi düşüncelerini güçlendirmek, dolgun bir şekilde ifade etmek için kullanmıştır. Aslında Mecnun karakteri ayrılığın, özlemin sembolüdür. Şiir parçasının son mısrasında “*içimde yaralı biraşk*” satırı yer almıştır. Bu ifadelerle şair bu acılara, bu hasrete neden olan ve içinde yaşayan yaralı bir aşk var olduğunu söylemek istemiştir. Yaralı aşk, onu iyileşebileceği, sevgiline kavuşabileceği anlamına geliyor. Fakat şimdiki durum yaralı olarak tasvir edilir, bu ise ayrılık kavramının farklı bir biçimde yansımadır.

Ataol Behramoğlu'nun *Ne Yağmur Ne Şiirler* şiirinde çeşitli düşünceler olsa da, ayrılık düşüncesi dikkati çekmektedir.

Ve ikinci dünya savaşı
Ve tanklar
Ve ellerim
Sana son kez dokunduğunda
Artık
Senin
Olmayacağını bilmek;
Artık
Olmayacağımız.
Çünkü
Çıkış yok buradan.
 (Behramoğlu, 2014: 121)

Şairin bu eseri enternasyonalist bir ruhla yazılmış, insanlığın, evrenin sorununa adanmıştır. Şiirde bizim için önemli olan ayrılık düşüncesinde yazar gerçek olayı anımsıyor, dünyada bir çok sorunun kaynağı olan savaşı hatırlatıyor. Savaş nerede varsa orada ölüm, kaybediş, ayrılık vardır. Şiirden örnek aldığımız bölümde şair çeşitli düşüncelerin ve görüntülerin ardından *ve* bağlacı ile ikinci dünya savaşı kelimesini kullanır. Ölümün ve ayrılığın sorumlusu olan savaşın anılması hiçde tesadüf değildir. Şair bunların müsebbibinin savaş olduğunu ve *savaş* kelimesine *ve* bağlacını eklemekle düşüncesini daha pekiştirmiştir. Savaşı şair ayrılık imgesinin sembolü olarak kullanarak bu kavramı ortaya koyuyor. İkinci mısradan yeniden *ve* bağlacını kullanarak *tanklar* kelimesini yazıyor. *Tank* kelimesi savaşın, işgalin

sembolüdür. İkinci dünya savaşında tanklaryaygın kullanıldığı için savaşın esas silahı olmuştur. Bu nedenle de şair *tank* kelimesine dikkat çekiyor. Eğer *tank* kelimesi savaşın, işgalin sembolüdürse, o zaman ölümün, kaybın, ayrılığın da sembolüdür. Üçüncü mısradaki şair yine *ve* bağlacı kullanarak *ellerim* kelimesini ekliyor. Şairin genel düşünceden doğrudan somut nesneye geçmesi insanlık için var olan sorunlarınve aynı zamanda onun kendisinin kişisel sorunu olduğunu göstermek istemesidir. *Eller* kelimesi şairin düşüncesine göre ayrılığı temsil ediyor. Aslında ayrılık ellerden başlar, eller birbirinden yüzülürse ayrılık olur, “*ellerimi bırakıp gitti*” deyimia yıllık düşüncesini ifade eden araçlardır. Sonrakı mısra da söylediklerimizi doğrulamaktadır. Şair *ve ellerim* sözünün aşağısına “*sana son kez dokunduğunda*” yazmakla, ayrılığın başlangıç noktasını göstermektedir. Son kez kelimesiyle neyin sonu olduğunu, sona erdiğini gösteriyor ve bu da ayrılık kavramının başlangıcı demektir. “*Son kez dokunduğunda*” ifadesi ayrılığın başlangıç noktası anlamındadır. “*Artık senin olmayacağını bilmek*” ifadesi ayrılığın idrakı, onun kabul edilmesi demektir. Şairin düşüncesine göre bu ifade seninle olmayacaksa ayrılığın, özlemin, ızdırabın olacağını demektir. Şairin kurguladığı ayrılık imgesi farklı bir tarzda okurlara sunuluyor. Ayrılığın dünyadan ayrılmak, dünyayı terk etmek olduğu ortaya çıkıyor. Yazar sonraki mısralarda “*Artık olmayacağımız*” diyerek bunu ifade etmiş oluyor. Konu burada savaşın tradejisi ise meselenin nasıl olduğunu anlamak mümkündür. Kahramanın sevgilisinden kaçtığını ve savaşa gittiğini ve orada öldüğünü hayal edin. Düşman sonra ilerleyerek onun sevgilisiniyaşadığı alanı tutuyor, oradaki insanları katlediyor. Bu öldürülenler arasında savaşta ölen askerin sevgilisi de var. Şiirin sonunda yazar yazdıklarının olabileceğine emin olduğu için “*çıkış yok buradan*” söylemekle düşüncesinin muhtevasını açıklamış oluyor. Ayrılık kavramı burda bir kişinin şahsından çıkarak dünyadan, hayattan ayrılmak noktasına kadar geliyor.

Şairin ayrılık kavramı ile ilgili diğer bir şiirine bakalım. *Kardeşim Aylardır Hapiste* şiirinde yansıtılan ayrılık kavramı şairin hem kişisel hem de beşeri bir soruna münasebetinin yankısıdır.

Acımı duyurabilmek için

Uykusuz

Aç

Susuz

Öylece

Durabilirim.

(Behramoğlu, 2014: 126)

Şiirden örnek aldığımız kısımda şair “*acımı duyurabilmek için*” mısrasını kullanmakla aslında özlemine anlatmak istiyor. Çünkü şiirde şairin kardeşinin hapiste olması ve onun şahsında dünyada yaşanan bu tür haksızlıklar açıklanmıştır. Yazar ve edebi kahraman bu şiirde de bütünleşmiştir. Çünkü şair gerçek yaşamındaki durumunu şiirine aktarmıştır. Şair ikinci mısradaki “*Uykusuz kalabilirim*” yazıyor. Uykusuz durmak burda ayrılık imgesinin farklı bir deyiş biçimidir. Ayrılık acısı yaşayanın uykusu olmuyor, ayrılığın azabından gözlerine uyku gitmiyor. Sonraki mısradaki “*Aç ve susuz dura bilirim*” yazıyor. Aç ve susuz kalmak da ayrılığı ifade eden figürlerdir. Ayrılık acısı yaşayan hiçbir şey yemiyor, yemek ve su aklına gelmiyor, sadece ayrılık ateşine tutuşmakla günlerini geçiriyor. Sonra yazar “*Öylece dura bilirim*” ifadesini kullanıyor. Bu aslında kardeşimden dolayı hasret çektiğinin, ayrılığın onu üzdüğünün ve bunu herkese beyan etmek için ayrılığı simgeleyen ne varsa yapabileceğini söylemek istiyor. Çünkü kardeşim hapiste uykusuz, aç ve susuz kalmıştır. Yani, aramızdaki ayrılık ikimizi de etkiliyor ve ikimizi de incitiyor. Şiirde ayrılık kavramının başka bir ifadesine bakalım:

Ona sevgilisini

Kucaklamak yasak.

- Bir zamanlar el ele tutuşup

Harikulade güzel

Şeyler konuştukları

O kızı –

Ona özgürce

Dolaşmak yasak.

(Behramoğlu, 2014: 126)

Şair burada kardeşinin hapisteki durumunu gösteriyor, onun özgürlüklerinin elinden alındığını kast ediyor, yaşadığı ayrılığı tarif ediyor. Örnek getirdiğimiz şiirde yazar kardeşine sevgilisini yasak edildiğini vurguluyor. Burda şair aynı zamanda aşkta olan ayrılığı canlandırmış, kardeşinin sevgilisini özlediğini anarak ayrılığın getirdiği

durumu belirtiyor. Aşağıdaki mısralarda ise onların bir zamanla el ele tuttuğunu yazarak mutluluk hakkında düşüncelerine, mutlulukla ilgili söylediklerine dikkat çekiyor. O zaman, özgür ve mutluydular, onların düşünceleri de özgürdü. Fakat şimdi kardeşinin sevgiliye sarılması yasak olduğu kadar, onların bir arada düşünmesi de, özellikle de özgürlük ve mutluluk hakkında konuşması da yasaktır. Mısralardan görüldüğü üzere şair burada farklı sanatsal araçlar ve figürler kullanarak ayrılıkla ilgili görüşlerini, kendine has tarzda ayrılık kavramını ortaya koymuştur.

4. BÖLÜM

4.1. Ölüm Kavramı

Ölüm kavramı her zaman dünya edebiyatında sık sık başvurulan bir konu olmuştur. İnsan hayatının sonu herkesi düşündürmüştür. Filozoflar veya şairler ölümün varlığı hakkındaki farklı görüşlere sahip olmuşlardır. Eski Yunan oyun yazarı Sofokles (496-406) ünlü *Antigone* eserinde ölüm düşüncesini konu almıştır. Kral Antigone'yi ölümle tehdit ediyor. Fakat Antigone ona sarsıcı cevaplar veriyor:

Hükümdar, sen benden ne istiyorsun -

Ölümden fazla da bir cezan var?

(Antik Edebiyat Antolojisi I, 2006: 192)

Günümüzde de ölüm konusu şairleri hep düşündüren temalardandır. Aynı konuya münasebet ve yaklaşım tarzları farklıdır. Her şairin kendine has ölümle ilgili düşünceleri vardır. Modern Azerbaycan şairi Vagif Samedoğlu ölüm konusu üzerine çok sayıda şiirler yazmıştır. Örnek getirdiğimiz aşağıdaki şiirde ölüm kavramına yazarın kendi yaklaşımı dikkat çekiyor:

Şair kimi yok,

şair kimi ölmek isteyirem...

Okunmaq arzusuyla yaşayıram

evvelden ahıra

kimi okunmaq...

Ezber kalmak isteyirem

kiminsə yadında!

(Samedoğlu, 2004: 128)

Şiirden görüldüğü gibi şair şiir gibi ölmek istiyor. Aslında şiir gibi ölmek, ölmemek demektir, ebedi yaşamdır. Yazar burada ölüm sözcüğünden ölümsüzlükle ilgili orjinal düşüncelerini iletmiştir.

İkinci Yeni Türk şiirinin önemli isimlerinden olan Edip Cansever *Umutsuzlar Parkı* şiirinde ölüm hakkında şu görüşleri ortaya koymuştur.

Kendimi saymazsam - hem niye sayacakmışım kendimi -

Çünkü herkese bağlı, çünkü bir yığın ölüden gelen kendimi

*Konuşmak? konuşuyorum, alışmak? evet alışıyorum da
Süresiz, dıştan ve yaşamsız resimler gibi.*

(Cansever 1990: 53)

Edip Cansever'in şiirindeki ölüm ise, kapalı anlatım içinde çok belirgin verilmeyen bir duygudur.

4.1.1. Mikayıl Müşfik'te Ölüm Kavramı

Hayattan genç yaşında giden Rus komünistlerin kurşununa hedef gelen Mikail Müşfik'in şiirlerinde ölüm kavramı farklı üslupta işlenmiştir. Şairin bazı şiirlerinde adeta ölümün yakın olduğunu duyduğu anlaşılıyor. Genellikle Mikayıl Müşfik şiirlerinde ölümün çeşitli imgelerine rastlamak mümkündür.

Dün bu yerde evler uçdu, hanımanlar dağıldı,

Baykuşlara mesken oldu sevinc dolu otaklar.

Tebietin acısüle şen ürekler yıkıldı,

İnim-inim inildi seslenerken o dağlar.

(Müşfik, 1930: 88)

Yazar bu şiirde o zaman Karabağ'da yaşanan Ermenilerin yaptığı soykırımından söz ediyor. Mekan olarak Arpaçayı seçmesi hadislerin Karabağ ve Zengezur'da baş vermesine işaretler. Şair bu konuda yazmanın yasak olduğunu bilerek, olayı gizli imgelerle ifade etmiş, Ermenilerin yaptığı soykırıma kendi münasebetini belirtmiştir. Soykırım zamanı çok sayıda insan katledilmiş, çocuklar, yaşlılar kurşunlanmış, bir çok aile tamamen yok edilmiştir. Şiirden örnek aldığımız bendin birinci mısrasında yaşanan facianın sonuçları yansımıştır. Buradaki "*Evler uçtu, hanımanlar dağıldı*" deyişi, ölümün, facianın ifadesidir. Evin uçması, yıkılması artık burda yaşayan olmamasıdır, sahipsiz kalan evler yıkılıyor veya evin sakinlerini katlederken evi de yıkmışlar. *Hanımanlar dağıldı* ifadesi de aynı zamanda yurdun, yuvanın yıkılması, insanların yaşadıkları yerlerin harabeye dönmesi demektir. İkinci mısradaharabe kalmış evlerin yerinde baykuşların yuva kurduğunu anlatıyor. Baykuşlar gerçekten dağılmış, yıkılmış evleri kendilerine mesken seçerler. Yazar daha önce bu evlerde insanların neşe ve mutluluk içinde yaşadığını, şimdi ise baykuşlara mesken olduğunu söylemek istemiştir. Baykuşlar burada ölümün sembolüdür. Sonraki

mısralarda şair olayın müsebbibi gibi doğanı gösteriyor. Aslında bu böyle değildir, sadece şair kendi dönemindeki sosyal-siyasi durumun getirdiği yasakları göze alarak böyle anlatmıştır. Hatta dağların da bu olaya inleyerek tepki verdiğini de saklamıyor. O halde olayların asıl nedeni belli oluyor, gizlilik ortadan kalkıyor. Yirminci yüzyılın başlarında Ermeniler tarafından yapılan soykırım sırasında insanların kurtulmak için dağlara gittiği, dağlara kaçtığı bilinmektedir. Mısralarda yazar Ermenilerin gerçekleştirdiği ölüm olaylarını, soykırım ve katliamı kendine özgü tarzda yansıtarak okurlara iletmiştir. Şiirin başka bir bendine bakalım:

*Bir yaralı yatağında nasıl yanar, inlerse,
Arpa çayı mecrasında ele yandı, kıvrıldı.
Yerler, göyler, daş bulaklar hepsi verdi ses-sese,
Sanki o gün tebietin şah damarı kırıldı.*

(Müşfik, 1930: 88)

Bu bölümde yazar bir yaralı tasvir ediyor, onun inlediğini vurguluyor. Yaralı burda yazarın ülkesinin, yurdunun simgeleşmiş bir karakterini oluşturmuştur. Şair demek istiyor ki, aslan yaralı halde çok daha korkulu, çok daha tehlikeli oluyor. Onun ülkesi de, yurdu da intikam alacaktır, şiire yansıyan bu faciayı yapanları cezalandıracaktır. Örnek getirdiğimiz şiirin ikinci mısrasında mekan olarak vurgulanan Arpaçayı'nın mecrasında yandığı, kıvrandığı tasvir edilmiştir. Nehrin alevlenmesi mecazi anlamda olsa bile ölümün imgesidir. Çünkü burda yanıp kül olmak anlamında yanmak kelimesi kullanılmıştır, ki bu da ölümü yansıtıyor. Sonra doğanın unsurları listeleniyor kendi kendine ses sese vererek figan ettiği tasvir edilir. Genellikle facia yaşandığında, ölüm sayısı fazla olduğunda insanlar teselli gibi doğanın da yas tuttuğunu düşünürler. Şair ayrıca bu betimlemeden yeryüzünün, gökyüzünün ve hatta kaynakların ağladığını vurgulamak için kullanmıştır. Şiir parçasının son mısrasında yazar canlandırdığı ölüm imgesini daha da etkili biçime sokarak o gün sanki doğanın şah damarının kırıldığını yazıyor. *Doğanın şah damarı* kelimesi burda şairin düşüncesinin ana muhtevasını bir daha açık gösteriyor. *Doğanın şah damarı* kelimesi burda insan karakterini aydınlatmak için yazar tarafından bir figür olarak kullanılmıştır. Şiirden görüldüğü gibi şair burda ölüm karakterini gizli, dolaylı olarak açıklamaya çalışmıştır.

Mikail Müşfik'in ölüme yaklaşım şekli sadece insanlarla alakalı değildir. Şair

ayrıca, doğanın “ölümüne” karşı itirazını dile getiriyor ve şiirlerine yansıtıyor. *Dağ* şiirinde buna şahit olabiliriz. Şiir yol yapan mühendislerin dağları patlatarak, dağıtmasından bahsetmektedir. Şair dağlara insan gibi, canlı gibi bakarak, onun yıkımına tepkisiz kalmıyor. Örnek için şiirin bir bendine bakalım:

*Üst-üstten o zaman ki, bıçaklandı kelbiniz,
Çaylar sapdı yolundan, nare yandı kelbiniz,
Barut dumanlarile saçlandı kelbiniz,
Ahırda bir mum kimi söndü, töküldü, dağlar!*
(Müşfik, 1930: 38)

Birinci mısradaki *bıçaklandı* kelimesi geliştirilmiştir. Bu kelime aslında delinmek, dağılmak, bozulmak anlamındadır. Mısranın başlangıcındaki üst- üstten birleşimi ise bunun defalarca yapıldığının göstergesidir. Yazar mühendislerin dağları parçalamaya defalarca denedikten sonra başarılı olduklarını dile getirmiştir. Dağlar baş eğmek istemiyor, mücadele ediyor, fakat insanların sürekli girişimi sonucunda hisse-hisse parçalanarak dağların azmi kırılıyor. İkinci mısradaki nehirlerin yer değişimi vurgulanıyor. Yazarın kanısınca dağlar partladıktan, yıkıldıktan sonra orda akan nehirler de mecburen yolunu, seyrini değiştiriyorlar. Bu durumda dağlar nehirlerden ayrı kalır ve şair de bunu onların *kalplerinin yanması* ifadesi ile dile getirmiştir. Sonraki mısradaki dağların barut dumanına bürünmesi tarif edilir. Şair, dağların barutlarla patlatıldığını ve doğadaki bu tür hasarların trajedilere yol açacağını gösteriyor. Aynı zamanda, dağlardaki bitkiler ve hayvanların da kavurucu barut dumanından muzdarip olduğunu yazıyor. Son mısradaki mühendislerin girişimlerinden sonra dağların mum gibi erimesinden bahsediliyor, avularak döküldüğü anlatılıyor. Mum burada ölümün sembolü olarak kullanılmıştır. Mum çabuk eriyen, kaybolduğundan şair bunun üzerinden kendi fikrini daha etkili, dolgun olarak belirtiyor.

Şiirin başka bir kısmına bakalım. Burada da yazar dağların “ölmü” ile barışamadığını beyan ediyor:

*İnsan oğlu-ezelden o sine dağlayandı,
Yoksa onun henceri köksünüze dayandı?!
Başınıza kül oldu, könlünüz oda yandı,
Onda ki, yerinizde raylar çekildi dağlar!*

(Müşfik, 1930: 38)

Örnek aldığımız bu bentte şair insanoğlunun ezelden doğa düşmanı olduğuna dikkat çekiyor. Yazar insanların bugüne kadar doğaya verdiği “*elemeler*”i anarak onları kalp dağlayan olarak anlatmaktadır. İkinci mısradan dağlara insanoğlunun hançerinin onların göğsüne dayandığını soruyor. Burada aslında şair dağların görkemini, kimsenin önünde bükülmez olduğunu anımsatarak onların böyle yenilgisini kabul etmiyor. Sorulan mısradan da dağların çıkmaz olduğu, insanların zulümüne boyun eğdiği de vurgulanıyor. Şair dağların “*ölümü*” ve buna itiraz poetik bir ifade tarzıyla okurların dikkatine sunulmuştur.

4.1.2. Ataol Behramoğlu’da Ölüm Kavramı

Ataol Behramoğlu lirikasında ölüm kavramı ile ilgili çok sayıda şiire rastlamak mümkündür. Şiirlerinde ölüm düşüncesi diğer düşünceler gibi çeşitli biçimlerde yansıtılmıştır. Şair hem açık hem de kapalı anlatım şeklinde ölüm kavramını ortaya koymuştur. Şair ölüm sözünü kullanmadan ölümle ilgili düşüncesini belirtiyor, ölümün poetik yansımalarını gösterebiliyor. Ataol Behramoğlu’nun *Bir Gün Mutlaka* kitabında yer alan *Kara Şarkı* şiirinde ölümün gizli, dolaylı biçimde karakteri oluşturulmuştur:

Kadının kapkara saçları
Kapkara elleri adamın
Yanıtsız nedenler gibi, odanın
Dört yanında dört kara duvar
 (Behramoğlu, 1981: 42)

Şiirde *siyah* kelimesi bir anahtar niteliğinde kullanılmıştır. Siyah ölüm sembolü olduğundan yazar, bu rengi şiirinin esas karakterine çevirmiştir. Birinci mısradan kadının kapkara saçları tasvir edilir, bu tarif kadının saçının siyah olması anlamında değil, ölüm anlamındadır. Bir sonraki mısradan, *ellerin kapkara* olduğu yazılmıştır. Bu ölümün sembolüdür. İnsan öldüğünde bedeni gibi elleri de kararıyor. Siyah ölüm ve karanlığın bir sembolü olduğundan dolayı şair, siyah rengi birçok yönden kullanmıştır. Adamın ellerinin siyah olması ise o kişinin artık öldüğü anlamındadır. Sonraki mısradan *yanıtsız nedenler* ifadesi kullanılmıştır. *Yanıtsız neden*

burda *cevapsız soru* anlamındadır. Cevapsızlık sessizlik, suskunluk demektir, suskunluk da ölüm demektir. Şair son mısradaki cevapsız sorular gibi *oda*'nı sunarak, onun duvarlarının siyah olduğunu belirtiyor. Burada siyah duvarlar ölümün sembolüdür. Ölüm olan yer siyahla kuşatılır, ölenin üzerine siyah kaplama salınır. Tasvirde görüldüğü üzere şair *dört yanı siyah duvar* ifadesini kullanarak tabuta işaret ediyor. Yazar şiirin bu bölümünde siyah kelimesinin yardımıyla tabutta olan kadını tasvir ediyor, onun sakin, suskun bir halde hiç bir soruya cevap verememesini hatırlatarak onun öldüğünü dolaylı üslupla vurgulamaktadır.

Şairin *Ben Ölürsem Akşamüstü Ölürüm* şiirinde ölüm düşüncesine bakalım. Şair burada ölümün kaçınılmaz olduğunu öne çekerek, seçtiği zamanda ölmeye hazır olduğunu vurguluyor. Şiirdeki tasvirde yazarın sadece ölüm zamanını değil, aynı zamanda ölümlerinde yaşanan olayların ve çevresinde oluşacak olayların da seçimini yapmak istediği anlaşılıyor. Şiirden aldığımız bir kısımda şairin yansıttıklarına bakalım:

Ben ölürsem akşamüstü ölürüm

Uzaktan bir bulut geçer

Karanlık bir çocukluk bulutu

Gerçeküstücü bir ressam

Dünyayı değiştirmeye başlar

Kuş sesleri, haykırışlar

Denizin ve kırların

Rengi birbirine karışır

(Behramoğlu, 1997: 22)

Şiirden örnek aldığımız bu bölümde şair kendi ölümünü bir akşamüstü olacağını düşünüyor. *Akşamüstü* kelimesi burada günün sonudur ve güneşin batışının zamanıdır. Şair burada aynı zamanda ölümlerinde teselli gibi güneşin de, dünyadan gittiğini düşünüyor ve ölümünün bir akşamüstünde gerçekleşmesini istiyor. Sonraki mısralarda yazar ölümüne eşlik edecek olayları tasvir ediyor. Uzaktan bulut geçtiğini yazıyor. Bu ifadeyle tatmin olmayan yazar sonraki mısradaki bulutun niteliğini çizerek çocukluk bulutu olduğunu belirtmek istiyor. Bulutun geçmesi burada yaşamın sona ermesi, ölüm anlamındadır. *Karanlık bir çocukluk bulutu* burada edebi kahramanın çocukluk anıları, çocukken yaşadığı düşüncelerdir. Mısradaki *karanlık* kelimesi ise bu

anların dahi öldüğü, geçip gittiği anlamındadır. Dördüncü mısrada şair *gerçeküstü ressam* ifadesini kullanıyor. *Gerçeküstü* kelimesi gerçek olmayan, arzulan, hayal edilen anlamındadır. Sonra bu *gerçeküstü ressamın* dünyayı değiştirmek istemesi anlatılıyor. Dünyayı değiştirmek edebi kahramanın öldükten sonra dirilmesine işaretler. Ölümün zorunlu olduğunu kaleme alan şair, ölüm için *akşamüstünü* tercih etse de, gerçeküstü ressamın yardımıyla dünyanın değişeceğine inanıyor. Dünyayı değiştirmek aynı zamanda onun kurallarını, yaşamak ve ölmek yasalarını değiştirmek demektir. Şiirin sonraki mısralarında şair dünyanın değişmesinden sonra kuş seslerinin, çığlıkların birbirine karıştığını yazıyor. Burda yazar her canlının istediği gibi yaşamak hakkının olduğuna işaret ederek ölüme itirazını belirtiyor. Şair denizin ve kıyıların renginin birbirine karışması sonucunda dünyanın manzarasının değiştiğine dikkat çekiyor.

Ataol Behramoğlu'nun değerli eserlerinden olan *Bu Yangın Yerinde* şiiri ölüm düşüncesinin işlenmesi açısından dikkat çekiyor. Şair burada ölümün başka bir şeklini aksettirerek ona farklı bir yaklaşımını okuruna iletmeye çalışmıştır. Zor ve dayanılmaz koşullarda yaşayan insanların tüm haklarından mahrum bırakılmasından, onların insan gibi düşünmeye, düşüncelerini beyan etmeye ve insanlar gibi yaşamalarına bile yasak konulmasından bahsediyor. Bütün bunlara göre şair böyle yaşamın insanlıktan uzak olduğunu düşünüyor, insan gibi yaşamayı diliyor. Şiirin birinci bendindeki tasvirler bakalım:

Yaşamak bu yangın yerinde

Her gün yeniden ölerək

(Behramoğlu, 1997: 45)

Örnek aldığımız kısımda şair yangın yerinde yaşamakla her gün öldüğünü yazıyor. Yangın yeri şairin kanısınca cehennem anlamında kullanılmıştır ve ölümün sembollerinden biridir. *Her gün yeniden ölmek* ifadesi ise yaşaya-yaşaya ölmek anlamındadır. Yaşaya-yaşaya ölmek her şeyden yoksun bırakılmak, insan gibi müamele görememek demektir.

Zalimin elinde tutsak

Cahile kurban olarak

(Behramoğlu, 1997: 45)

Sonraki mısrada şair cehennem gibi tanımladığı mekanda insanların hayatını,

yaşayışını tasvir ediyor. Şair zalimin elinde tutsak kaldığını yazarak yaşamının sıkıntılı olduğunu gösteriyor. Sonraki mısrada *cahile kurban* olduğunu yazıyor. Burda zalim ve cahilin söz sahibi olması, güç sahibi olması vurgulanıyor. Sıradan insanların onların zulmünden acı çektiğini belirtiyor. Cahil ve zalimin güç sahibi olduğu yerlerde yaşamak ölüme eşittir, yaşaya yaşaya ölmek demektir.

Yalanla kirlı havada

Güçlükle soluk alarak

(Behramoğlu, 1997: 45)

Şair yukarıdaki dizelerde havanın yalanla kirlenmesine dikkat çekiyor. Kirlı hava gerçeğin olmadığı yer, insanların kirden zehirlendiği yer anlamındadır. Eğer hava zehirliyse oradaki insanlar bu havadan yutup, zehirlenir ve öleceklerdir. Sonraki dizede yazar insanların güçlükle soluklandığını vurguluyor. Güçlükle nefes almak ölüm ayağında olmak, son nefeste olmaktır. Bu mısralarda da şair ölüm kavramını dolaylı yolla tasvir etmiştir.

Toplanıyor ölü arkadaşlar

Her biri bir yerden gelerek

(Behramoğlu, 1997: 45)

Şair yukarıdaki dizelerde diğer mısralarda tanımladığı insanları *ölü arkadaşlar* şeklinde tasvir ediyor, onların bir yere toplandığını vurguluyor. Ölen kişilerin bir araya gelmesi cehennemi şekillendirir ki, bu da ölüm mekanı olarak herkese bellidir. İkinci mısrada yazar ölülerin her birinin farklı bir yerden geldiğini vurgular. Bu ifadede şair ölüm mekanlarının çokluğuna işaret yaparak sorunun küresel olduğuna dikkat çekiyor.

Kiminin boynunda ilmeği

Kimi kanını silerek

(Behramoğlu, 1997: 45)

Yukarıdaki satırlarda ise ölüm düşüncesi daha kabarık şekilde kendini göstermektedir. Yazar toplanan insanların durumunu göstermekle düşüncesini derinleştiriyor, amacını daha da açık bir şekilde göstermiş oluyor. İnsanları boğazlarında idam halatı olarak gösteriyor. Bu tasvir yaşaya yaşaya ölmenin başka bir deyişle aksidir. Yani insanlar ölümü her an yakınlarında taşırlar gibi. İkinci dizedeki gelen insanların kanını sildiğini yazmıştır. Bu da ölüm sembolünün göstericisidir. Şair

insan gibi yaşama hakkı olmayan, insanlık dışı muamelele yaşayanların aslında kanı dökülen, boynunda ölüm halatı olan insanlar olduğunu göstermek istemiştir.

5. BÖLÜM

5.1. Aşk Kavramı

Aşk konusu, şu ana kadar dünya şiirindeki en cazip konulardandır. Hemen hemen tüm şairlerin bu konuda şiirleri vardır. Aşk şairi olarak tanınmayan şairler bile kendi şiirlerinde aşkın ağrı ve azaplarından, vuslat ve mutluluğundan yazmışlardır. Gerek Batı edebiyatında, gerekse Doğu literatüründe aşk konusu hep üstün konumda olmuştur. Bu sadece yazılı edebiyatta değil, aynı zamanda sözlü halk edebiyatında da aşk konusu esas yer almıştır.

XIII. yüzyıl Türk Edebiyatı örneklerinden olan ve halk edebiyatı türünde yazılan *Dastan i-Ahmet Harami* de aşk konulu değerli edebi eserdir. Bu eserde aşığının varlığında her türlü zorluğa katlanan Gülendami, kendi sevgilisini esaretten, düşman elinden kurtarıyor. Ahmet Harami sevgilisinden ayrılınca, ahu-zar ediyor, her yerde onu arıyor:

*Oturmazdı gece-gündüz, arardı,
Gülendamı ne bulardı, ne gördü.
Ne üşenerdi, ne yoldan azardı,
Bulam deyü Gülendamı gezerdi*

(Dastani-Ahmed Harami, 2004: 91)

Batı literatüründe aşk konusu yazan ilk kadın, Eski Yunan şairi *Sapfo*'nun da şiirlerinde aşkın ızdıraplarını görebiliyoruz. İnsan doğayla nasıl aynıysa, *Sapfo*'nun şiirleri de hem insanla hem de doğayla bütünleşiyor. İnsan aşktan nasıl şevke gelir, nasıl heyecan yapıyorsa onun şiirlerini okuyunca da aynı duyguları yaşıyorsun. *Sapfo*'yu okuyunca onunla beraber aşık olur, seviyor, özlem ve acı çekiyorsun, duygulanıyorsun. Her zaman tazeliğini koruyan bu şiirler yüzyıllardır şiir aşıklarının en yakın sırdaşı olmuştur. Çünkü *Sapfo* en mahrem duyguları, kalbin en derin katında bulunan hisleri öyle bir ustalıkla ifade etmiştir ki, herkes orada kendine yakın dizeler bulabiliyor. Şiirlerinde hayatın, dünyanın fani, gelip geçici olduğunu yazan şair, insanları sevgiden, aşktan keyif almaya, üzüntü, kederden uzak olmaya çağırıyor.

Tanrılar korusun seni

Saf yürekli

*Bir sevgilinin
Kollarında dinlen*
(Sapfo, 2016: 42)

Sapfo bazen yalnızlıktan şikayetlenir, ayrılığın ağrı-acılarına tahammül edemiyor, aşğının hasretiyle yanıp tutuşuyor:

*Bu gece
Ay battı, sonra yıldızlar;
Gece yarısı olmuştu
Zaman geçiyor
Bense yalnızım yatağında*
(Sapfo, 2016: 38)

Modern dünyada aşktan yazan, ondan etkilenen şairler çok fazla sayıdadır. Dünya ne kadar değişse de, yenilense de, aşka ilgisi, münasebeti eskidir. Yirminci yüzyılda yaşayan Azerbaycan şairi *Ali Kerim* sevgi şiirleri ile ünlüdür. Onun şiirinde sadelik, yüceliği ve samimiyeti daha çok dikkat çekiyor. Şairin *İki Sevgi* şiiri bu bakımdan dikkatçekicidir:

*Gözel kız
Sen saf susan,
İki kelb arzususan
Men seni sevirem
İynenin ucu boyda
Kor ışık seven kimi.*
(Kerim, 2004: 157)

Modern Türk şiirinde de aşk konusu orjinalliği ile dikkat çekiyor. Türk edebiyatının unutulmaz şairlerinden olan *Orhan Veli* şiirlerinde aşk konusu özellikle farklı bir konumdadır. Şairin *Aşk Resmi Geçidi* şiirinde unutulmayan aşktan bahsedilir. Şair kavuşamadığı aşkını hafızasından, anılarından silemiyor, sevdiği kadını tekrardan görmek istiyor:

*Birincisi o incecik, o dal gibi kız,
Şimdi galiba bir tüccar karısı.
Ne kadar şişmanlamıştır kim bilir.
Ama yine de görmeyi çok isterim,*

Kolay mı? İlk göz ağrısı.

(www.siirleri.org/siir/1503/A%FEk+Resmi+Ge%E7idi.html)

5.1.1. Mikail Müşfik'te Aşk Kavramı

Aşk düşüncesi her şairde olduğu gibi, Mikail Müşfik'te de başlıca konulardandır. Özellikle şairin yaratıcılığının ilk yıllarında yazdığı şiirleri buna örnek gösterilebilir. Mikail Müşfik'in aşk düşüncesinin yer aldığı şiirleri dilinin sadeliği, aydınlığı, akıcılığı ile dikkat çekmektedir. Bazen açık bazen de gizli anlatım diliyle, orijinal betimlemelerle, teşbihlerle sevdiği güzeli tasvir eden şair, onun naz yapmasını, onun özleminden acı çekmesini de aynı ustalıkla terennüm etmiştir. Mikail Müşfik'in şiirlerini her zaman saf, temiz şiir gibi tanımlıyorlar. Hece vezninde birbirinden güzel şiirler yazan şairin sevgi şiirlerinin dikkat çekenleri daha çok koşma türündedir. Şairin *Küserem* koşmasındaki aşk kavramına bakalım:

*Men şirin lehceli bir bülbülüm ki,
Güllerden küserem, senden küserem!
Meni öz canından artıq isteyen
Ellerdən küserem, senden küserem!*
(Müşfik, 2013: 298)

Şiirden örnek aldığımız bu bentte şair farklı benzetmeler yoluyla kendi düşüncesini ortaya koymuştur. Birinci mısradaki edebi kahraman kendini *şirin lehceli bir bülbül* olarak tanımlıyor. *Lehce* kelimesi burada aidiyet belirtiyor, diğerlerinden farklı anlamındadır. Şair bunu yazarak sevgisinin de farklı olduğunu, başkalarinkinden yüksekte durduğunu belirtmek istiyor. Bülbül sözcüğü ise burda aşık anlamındadır. Bülbülün nağmesi de aşk nağmesidir, sevgilisine yetmek isteyen aşğın figanıdır. İkinci satır güller kelimesi kullanılmıştır. Bu kelime birinci mısradaki bülbül kelimesi ile bağlantı oluşturmuştur. Bülbül ve gül sevginin, aşkın sembolleridir.

İkinci mısradaki şair hem gerçek hem de mecazi anlamlı ifadeler kullanmıştır. Burada "*Güllerden küserem*" mecazi anlamda olan ifadedir, yukarıdaki dizeler ile doğrudan bağlantı oluşturuyor. "*Senden küserem*" ifadesi ise gerçek ifadedir ve doğrudan sevdiği günele yöneltilmiştir. Edebi kahraman kendini bülbül gibi gösterse bile hakikatte küsmeyeceğini de belirtiyor. Sonraki mısralarda yazar "*beni kendi*

canından artık isteyen ellerden küserem” yazıyor. Burdaki kelimelere baktığımızda ilginç bir sonuca varabiliriz. *Canından artık* ifadesiyle şair kendi kıymetini göstermektedir. Kelimenin kökündeki *can* aynı zamanda sevgili, maşuk anlamındadır. Yazar *canından artık* yazmakla onu sevenlerin boyutunu göstermek istiyor ve sevgilisine elleri değil, onu seçtiğini söylüyor. Bu şiirde Mikail Müşfik farklı edebi sanat araçlarını kullanmakla aşk kavramını ortaya koymuştur.

Mikail Müşfik’in başka bir koşmasında yansıtılan aşk kavramına bakalım. Şair *Kurban Olduğum* isimli şiirinde sevgilisinin ondan yüz çevirdiğini poetik renklerle ifade ediyor.

*Bilmerem meni neçin atmış, unutmuş,
Cövrü-cefasına kurban olduğum?
Yoksa özgesine üzünü tutmuş
Yeni sevdasına kurban olduğum?*
(Müşfik, 2013: 299)

Birinci mısradaki edebi kahraman sevgilisinin onu hangi nedenden dolayı terk ettiğini kendisine soruyor. Mısranın başında “*bilmerem*” sözcüğü vardır. Bu aslında edebi kahramanın kendine beraatıdır. Vuku bulan ayrılığın nedeninin kendisinde olmadığını belirtmesidir. Unutulmasının, terk edilmesinin kendisinin suçu yüzünden olmadığına işaretler. İkinci mısradaki ise *cevr ü-cefa* kelimesi kullanılmıştır. Bu ifade edebi kahramanın aşkının yolunda her sıkıntıya katlanıp, aşkının cefasını çektiğinin göstergesidir. Mısradaki ayrıca “*kurban olduğum*” deyişi kullanılmıştır. Bu ise aşkın sevgilisinin değerini gösteriyor. Sonraki mısradaki şair içindeki şüphelerin etkisi ile sevgilisinin başkasına yar olabilmesinden rahatsızlığını belirtiyor. Burada kullanılan “*özge*” (başka, yabancı) kelimesi yadsınmak, uzaklaşmak, yüz çevirmek, unutmak gibi anlamları ifade eder. Şiirin sonunda edebi kahraman “*yeni sevdasına kurban olduğum*” ifadesini kullanıyor. *Yeni sevd* kelimesi aslında ironik anlam taşıyor, yazar burda espriyle çok anlamlı ifade ile fikrini iletmiştir.

Şairin *Serdar* isimli koşmasında ise tamamen başka bir aşk tanımlamasını görüyoruz. Burda aşkı sevdiği güzel sayesinde öğrendiğini ifade eden satırlar yer almıştır:

*Men ki bilmez idim nedir mehebbet,
Bu sirri sen mene anlatmadın mı?*

*Dünyaya sığmayan şair könlümü
Köksümden çıkarıp oynatmadın mı?*

(Müşfik, 2013: 301)

Birinci mısradaki edebi kahraman aşkın ne olduğunu bilmediğini yazıyor. Bu mısra şiirin giriş mısrası olduğu için şair sonraki mısralar için anahtar gibi bunu kullanmıştır. İlk mısra şairin düşüncelerini diğer dizelerde istediği gibi ifade etmesine izin verir. İkinci mısradaki şair aşkı sır olarak tanımlıyor. Sır kelimesi burada daha çok kimsenin bilmediği, kimseye söylenmeyen bir giz anlamında kullanılmıştır. Şair bu yönden yaklaşarak bu sırrı sevgilisinin ona anlattığına dikkat çekiyor. Yani sevgilisi aşkı sırrı gibi ona anlattı, ona beyan etti. Sonraki mısradaki yazar poetik benzetmeler kullanarak *dünyaya sığmayan şair gönlüm* ifadesini kullanmıştır. Bu ifade oldukça geniş ve kapsamlı ifadedir. Şairin gönlü sestten hızlı, herhangi bir zamanda herhangi bir yere gidebilir, göklerin yedinci katına kalkabilir. Şair gönlü sınır ve mekan tanımaz, bir yerde sabit duramaz, kimseye itaat etmez. Bu ifade son mısra ile bağlantı oluşturmuştur. Son mısradaki edebi kahraman sevgilisine hitaben *gönlümü göğsümden çıkarıp oynattın* diyor. Bu mısradaki dikkati çeken iki söz var bunlar *göğüs ve oynatmaktır*. Şair bu kelimelerin yardımıyla kendi görüşünü ortaya koyuyor. *Göğüs* burada mekan, yuva, ev anlamındadır. *Oynatmak* sözü ise yerinden çıkarmak, almak, yapmak anlamındadır. *Göğüsü yerinden çıkarmak* aşık olmak, sevmek demektir. *Oynatmak* ise kimseye eğilmeyen, uymayan gönlümü elimden almak, istediğin gibi oynatmak, kendi esiri yapmak anlamındadır. Yazar burada sevdiği güzelin aşkının kulu olduğunu vurgular, kalbinin onun emrine amade olduğunu dikkate çeker.

Mikail Müşfik'in "*İşidir*" redifli koşmasına ise aşk kavramı özgün bir izlenim, etki gösteriyor. Şair burada da okurlarına orijinal düşüncesini sunmuştur:

*Hayir, hürüklerin deyildir ilan,
O eski şairler söylemiş yalan,
Meni heyal kimi ayağa salan,
O coşkunun dalgalı telin işidir.*

(Müşfik, 2013: 305)

Koşmadan aldığımız bentte yazar cesaretle eski şairlere karşı çıkıyor. O güzelin saçlarının ilana benzetilmesine itiraz ediyor. Klasik edebiyatta güzelin saçları yılanla benzetildiği bilinmektedir. Her zaman yeniliğin taraftarı olan şair bunun yalan

olduğunu söylüyor, aşka münasebette gerçekçi olmaya davet ediyor. Şiirin üçüncü mısrasında yazar *beni hayal gibi* ifadesini kullanmıştır. Bu ifade ile edebi kahramanın gerçek varlığını unutarak artık hayal olduğunu, sevgilisinin onu bir hayal şekline sokarak istediği hale dönüştürmesini vurguluyor. Sonuncu mısradaki şair yeniden *saç, tel* kelimesine dönüyor, onu coşkunu ve dalgalı göstererek, saçın onu sevgilisinin ayaklarına düşmesine sevk ettiğini belirtiyor.

Aşk düşüncesi şiirlerinden getirdiğimiz örneklerde olduğu gibi Mikail Müşfik'in sanatında önemli yer tutmaktadır. Genç yaşta bu dünyadan göç eden şairin sevgi şiirleri bugün de okurlar için taze şiirler niteliğindedir ve seveseve okunmaktadır.

5.1.2. Ataol Behramoğluda Aşk kavramı

Modern Türk edebiyatının önemli isimlerinden olan Ataol Behramoğlu'nun şiirlerinde aşk konusunu işeren çeşitli şiirlere rastlanır. Şairin *Kör Bir* şiirinde sevgilisinin yokluğunu kabullenmeyen ve bu yokluğu avutmak için sevgilisine çeşitli benzetmelerde bulunan aşık karakteri canlanıyor.

*sen yoksun.
sen tökezleyen bir şarkısın
köpüre köpüre akan
acıyla ve hüznle beslenen
bir ırmaksın.*

(Behramoğlu, 1981: 10)

Şiirden örnek aldığımız bölümün birinci mısrasında şair *sen yoksun* dizesi ile sevgilinin olmadığını beyan ediyor. Bu ifade sadece yokluğu değil, aynı zamanda şiirin sonraki mısralarında olan motiflerin, düşüncelerin başlangıç noktasıdır. Sonra şair sevgilisinin olmadığı takdirde onu tökezleyen bir şarkıya benzetiyor. Acıklı şarkı gibi sevgilisini hatırlıyor. Şarkı burada daha çok gam ve hüzn anlamında kullanılmıştır. Şair burada yan anlam olarak sevgilisini üzgün, gamlı müziğe benzetmiştir. Sonraki mısralarda ise edebi kahramanın sevgilisi nehre benzetiliyor. Fakat bu nehir köpürerek akıyor, acı ve hüznle doludur. Yazarın nehri bu şekilde sunması sevgilisinin yokluğu ile ilgilidir ve şairin düşüncesine göre yokluğun ifadesidir. Bu şiirde yazar hasretli ve ızdıraplı aşk düşüncesini ortaya koymuştur.

Ataol Behramoğlu'nun *Hemingway'in Bir hikayesinden Çağrışımla* şiirindeki aşk düşüncesinin yansımalarına bakalım:

Kadın ve adam oturuyorlardı

Uzakta beyaz dağlar vardı

Gara girmek üzereydi Barcelona-Madrid treni

Kadın üzgündü, üzgündü, üzgündü

Adam düşündü, düşündü, düşündü

Aşkımız bitmesin isterim dedi

(Behramoğlu, 1997: 24)

Şair bu şiirde ayrılık sınırında olan çiftten, onların seyahatinden ve içinde bulunan düşüncelerinden bahsediyor. Birinci mısradaki *kadın ve adam* sözleri dikkat çekiyor. Şair kadını kadın olarak kaleme almışsa da, erkeği bu şekilde tanımlamamıştır. Burada yazar belirsiz olarak erkek kelimesini kullanması kadının sevdiği erkeğe olan ilginin göstergesidir. Şairin kanısınca kişi henüz erkek kadar kadına yakın değil, henüz bir erkeğe dönüşmemiştir. İkinci mısradaki *uzakta beyaz dağlar vardı* ifadesi ise uzaklaşmak, beyazdan uzaklaşmak anlamındadır. Beyazdan uzaklaşmak mutluluktan uzaklaşmaktır. Sonra şair tren istasyonuna girmek üzere olduğunu yazıyor. Burada şair onların trenden düşünce ayrılacaklarına işaret etmiştir. İstasyon sözcüğü ayrılığın sembolü olarak kullanılmıştır. Sonraki mısradaki *telif kadının üzgün olduğunu üç kez tekrar ederek yazıyor. Bu tekrar kadının üzüntüsünün fazla olduğunu gösteriyor. Kadın ayrılacaklarına göre üzgündü, erkek kalacağına göre üzgündü, aşktan, sevgiden uzak düşeceğine göre üzgündü. Üzgün kelimesi aslında her defasında tekrar edildiğinde bir başka anlam taşıyor. Bu mısradan sonra şair kişinin düşündüğünü yazıyor ve düşünmek sözünü üç defa tekrar eder. Burada yazar kişinin kadından ayrı kalacağını, yalnız kalacağını ve sevgisiz kalacağını düşünüyor. Aslında burada da tekrar edilen kelimelerin her birinin bir anlam ifade ettiği anlaşılıyor. Sonda ise şair adamın düşüncelerinden sonra *aşkımız bitmesin* ifadesini yazıyor. Adam isteğini diyor ve ayrılık ihtimali ortadan kalkıyor. Yazar burada kadın ve erkeğin düşüncelerini, onların aşk yaşantılarını farklı bir yönden okurlara sunuyor.*

Şairin *Yaz* adlı şiirinde aşkın başka bir imajını göre biliriz:

Seni seviyorum ve bir şey söylemiş olmuyorum bunu söylemekle

Ben bu yaz kokusunu bir başka zamandan anımsıyorum

Ben bu yaz tadını biliyorum...

(Behramoğlu, 1997: 38)

Şiirden örnek aldığımız kısımda görüldüğü gibi edebi kahraman sevgisini göstermek için *seni seviyorum* kelimesinin yeterli olmadığını belirtiyor. Bunun için ise edebi kahraman yazın kokusunu başka bir zamandan aldığını söylüyor. Burada kullanılan *başka bir zaman* ifadesi aslında bilinmeyen ifadedir, sır gibidir. Bilinmeyen ve sır kavramları masal veya mitoloji kavramını anımsatıyor. Aşık burda aslında sevgiden duyduğunu yorumlanmazlıkla kapatarak kendi sevgisini mistik bir kıyafete sarıyor. Hatta *yazın tadını* bildiğini de iddia ediyor. Bu ifade de aşkını, kendini mistikleştirmeyi amaçlamaktadır. Edebi kahraman seni sevdiikten sonra maddi olmayan her şeyin tadını bildiğini, aşkın ona bahşettiğini söylüyor.

Ataol Behramoğlu'nun şiirleri içinde pafoslu şiirlere de rastlanmak mümkündür. Bu pafos aşkın gücünü, aşkın sevmek maharetinin kıyaslandığını gösteriyor. Şairin *Göre* isimli şiirinde bunları görmek mümkündür.

Gözlerimiz birbirine göre

Ellerimiz, dudaklarımız

Ve aşk bize göredir

.....

Ve dünya bize göredir

(Behramoğlu, 1997: 41)

Bu şiirde yazarın iki seven gençcin birbirine ilgisini ifade eden, onlar arasındaki aşkın yüksek değer arz etmesinden bahsediyor. Şiirdeki mensupluk belirten ifadeler çoğul şeklindedir. Bu birarada olmak, birliktelik anlamındadır. Edebi kahraman ve onun sevgilisi gözlerinin, ellerinin, dudaklarının birbirine uygun olduğunu, onların birbiri için yaratıldığını söylüyor. Sonra aşkın da onlara göre olduğunu iddia ediyor. Burda pafos ortaya çıksa da, şiirin güzelliğini ihlal etmiyor, yapay, yalancı pafos olmadığı anlaşılıyor. Şiirin sonunda ise hatta *dünya bize göredir* demekle hiçbir şeyin farkında olmadıklarını, sevgiden, aşktan başka hiçbir şeyin onları düşündürmediğini ön plana çıkarmıştır.

6. BÖLÜM

6.1. Özgürlük Kavramı

Özgürlük herhangi bir sınıfın veya toplumun üyelerinin toplumsal-siyasi hayatına ve faaliyetine engel olan sıkıntı ve mahrumiyetlerin olmadığı durum, bağımsızlık anlamına gelir. Genellikle, bir şeyde veya eylemde herhangi bir kısıtlama ve sıkıntının olmaması özgürlüktür. İnsan davranışının belirlenmesinde Anayasa veya kanunla sağlanan haklar özgürlük olarak görülebilir.

Bugün eşitlik, bağımsızlık, özgürlük hakkında çok konuşuluyor. Dünyanın birçok yerinde insanlar zulümden, ayrımcılıktan ve yoksulluktan özgür olmak, kurtulmak için savaşıyor. Bazıları ifade özgürlüğü, seçim özgürlüğü ve kendi kaderini tayin etme hakkı kazanmak istiyor. Canı istediği gibi yaşamak, istediğini yapmak insanoğlunun arzusudur.

Edebiyatta, şiirde özgürlük her zaman sıkça başvurulan konulardandır. Özgürlük hakkında bugüne kadar çok sayıda şiirler yazıldı, şiirlerde özgürlük anlayışından bahsedildi. Dünyada ilk özgürlük şiirinin kim tarafından yazıldığı bilinmese de antik literatürde bu konuda şiirlere rastlamak mümkündür.

M.Ö. yaşamış yunan şairi Eshilos “*İranlılar*” eserinde kendi özgürlükleri için adil savaş yürüten Yunanlıların vatanseverlik duygularını vafş etmiştir.

“İranlılar” eseri kendi özgürlükleri için savaşan yunanlıların vatanseverlik duygularını terennüm ediyordu. Eserde Daran’ın oğlu Kserks’in Yunanistan’a saldırısı tasvir edilmiştir. Burada kendi vatanlarını yabancı işgalcilerden savunan yunan kahramanlarını övdüğü gibi, işgalin ahlaki anlamı da verilmiştir. “Ölüm sümbülü, gururdan uyandır, buradan ancak gözyaşları biçmek olur” fikri işgali kınıyor” (Antik Edebiyat Antolojisi I, 2010: 115).

Romalı düşünür, devlet adamı, oyun yazarı Lucius Annaeus Seneca “*Fedra*” manzum dramında özgürlük hakkında düşüncelerini şöyle ifade etti:

*Özgürlük yıldızı nere, ne zaman
Çabuk yansa o yerde, o yerde inan
Yiğitlik, cesaret doğacak her an,
Mağrur adamların bakışlarından.*

(Antik Edebiyat Antolojisi II, 2006: 168)

14. yüzyılda yaşamış insan özgürlüğü ve hürriyet konulu şiirleri ile tanınan Azeri Türk Divan edebiyatı şairi İmadeddin Nesimi gazellerinde insan hakları ve özgürlüğüne geniş yer vermiştir. Onun “*Sığmazam*” gazeli bunun en iyi örneklerinden biridir:

Mende sığar iki cahan, men bu cahana sığmazam!

Gövheri-lamekan menem, kövni mekana sığmazam!

(Nesimi, 2004: 7)

Gazelden de görüldüğü gibi insan özgürlüğü evrene bile sığmaz, onun sınırlarını belirlemek mümkün değildir. Yani insanın özgürlüğü mekansızdır. Mekan burada sınır, toprak anlamında şair tarafından vurgulanıyor.

6.1.1. Mikail Müşfik’te Özgürlük Kavramı

Mikail Müşfik’te Özgürlük düşüncesi, kavramı çok yaygındır. Şairin zor bir dönemde yaşaması, kısıtlamalar ve zor şartlar altında faaliyet göstermesi, istek ve arzuları şiirlerinde hem açık, hem de gizli şekilde yansımıştır.

Özgürlüğü ifade etmek için şair kelimeyi kullanmadan, başka bir ifadeyle sembolize ederek tasvir edebilir, kendi görüşünü beyan edebilir.

Şairin ünlü şiirlerinden olan *Yine o bağ olaydı* şiiri özgürlük düşüncesinin ifadesi açısından oldukça ilginç bir şiirdir. Şair burada eski günleri hatırlar, mutlu günleri anımsar, o günlerin hasretiyle yaşadığını beyan eder. Edebi kahramanın muhatap olduğu karakter Azerbaycan Halk Cumhuriyeti’nin karakteridir. Şair Cumhuriyet günlerini kumlu sahili olan yeşil bahçeye benzetiyor:

Yene o bağ olaydı, yene yığışarak siz

O bağa köçeydiniz.

Biz de muradımızca felekden kam alaydık,

Size konşu olaydık.

Yene o bağ olaydı, seni tez-tez göreydim,

Keleme söz vereydim.

Her gün bir yeni neğme, her gün bir yeni ilham,

Yazaydım seher akşam.

Arzuya bak sevgilim, tellerinden incemi ?

Söyle üreyincemi?

(Cavid, Cabbarlı, Vurğun, Müşfik, 1990: 503)

Yazar, burada yeşil bahçeyi hatırlamaktan mutluluk duyar ve yine oraya dönmek ister. Hitap ettiği sevgili ise Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'dir. Cumhuriyetin ömrünün kısa olmasına işaret ederek felekten doyarak zevk alamadığını vurguluyor. “*Yine o bahçenin olması, kaleme söz vermesi*” ifadesi ise Cumhuriyet'in şanına şiir yazmak isteğidir. Bilindiği üzere o dönemde Cumhuriyet hakkında yazmak ve konuşmak yasaktı.

Şairin ünlü olan hem çok sayıda düşman kazandıran *Rüzgarlar* şiiri Azerbaycan'da çoklarının ezbere bildiği şiirlerdendir. Şair bu şiire göre takiplere, baskılara maruz kalmış, ona karşı yönelen çok sayıda makale yazıldı. *Rüzgarlar* şiirinden Müşfik o döneme göre açık olmasa da gizlice kendi azrularını yüksek bedii yetenekle ortaya koymuştur. Şiirin adının ve hedefinin rüzgar olması hiç de tesadüfi değildir, rüzgar burada özgürlüğü, serbestliği ifade ediyor. Hiçbir şeyin – gazetelerin, dergilerin, eğitimin, bilimin, düşüncenin kısacası insanlığın özgür olmadığı bir dönemde rüzgarın özgür, bahtiyar olarak her yeri dolaşması şairi duygulandırmış, onu şiirinde simge olarak kullanmıştır. Şiirin ilk dördlüğü şöyledir:

Her seher, her axşam, her axşam, her seher

Çok zaman serseri külekler biheber

Bir yakın dost kimi kapımı döyerler,

Külekler, külekler,

Bestekar külekler,

Dünyanı dolaşan

Baxtiyar külekler!

(Müşfik, 1930: 5)

Birinci mısradaki *her sabah* ve *her akşam* kelimeleri iki kez tekrarlanır. Bu tekrar kelimeler rüzgarın her zaman gelebilir olduğunu, yani serbest ve özgür olduğuna işaret eder. Diğer taraftan ise *sabah* ve *akşam* kelimeleri şair tarafından ışık ve karanlık olarak da kullanılmıştır. Işık burada özgürlük, karanlık ise ölüm demektir. Rüzgar için ölüm geçerli değil, her zaman yaşayan özgür bir varlıktır.

İkinci mısradaki “*Çoğu zaman serseri rüzgarlar habersiz*” kelimesinde yazar

rüzgarın çoğu zaman serseri olduğunu söylüyor. Serseri burada istediği zaman istediği yeri gezen, dolaşan yani aşırı özgür olan, habersiz olan anlamındadır. Bir yakın arkadaş gibi kapımı çalarlar mısrası yukarıdaki habersiz sözü ile bağlantı kuruyor ve fikri ifade ediyor. Yazar rüzgarın hiçbir şeyden habersiz olarak kapıyı çaldığını yazıyor. Rüzgarı yakın dost olarak tasvir ediyor. Fakat bu yakın dost olup bitenlerden habersizdir. Burada kapı çalmak tasviri var. Bilindiği üzere, açık kapıya vurmazlar. Kapalı kapı ise tehlike anlamını anlatıyor. Şair 1929 yılında yazdığı bu şiirde o dönem yaşanan olayları, korkuyu, ölümü ifade ediyor. Rüzgar ise hiçbir şey olmamış gibi kapıyı çalıp onu çağırıyor. Bu mısralardaki “*Rüzgarlar, rüzgarlar, Besteci rüzgarlar, Dünyayı dolaşan Bahtiyar rüzgarlar!*” kelimelerinin içinde rüzgarlar kelimesinin defalarca tekrarlanması anlamı pekiştiriyor aynı zamanda şiire akıcılık, hazinlik ve musikili bir biçim veriyor. Bu da şiirin akılda kalmasına, dilden dile dolaşmasına yardım ediyor. Anlaşılan yazar bunu da dikkate almıştır. Çünkü, kurşuna dizilmesinden sonra Müşfik’in bazı şiirleri belleklerden yazıya alındı. Yukarıdaki dizideki bestekar sözü rüzgarın müziğini hatırlatması ile birlikte o zaman yaşanan olayları musiki gibi dünyaya, her yere iletilmesi arzusuna işaretidir. Çünkü hiçbir araç ile katilleri, hapisleri, cezaları, işkenceleri anlatmak mümkün değildi. Mecaz anlamda olsa da bunu rüzgarlar edebilirdi. Dizelerden görüldüğü gibi her söz imgeleştirilmiştir.

Beziniz korhulu, beziniz kokusuz,

Beziniz duygulu, beziniz duygusuz,

Beziniz uykulu, beziniz uykusuz,

Külekler, külekler,

Ey serin külekler,

Sizde var kokusu

Her yerin, külekler!

(Müşfik, 1930: 5)

İkinci dizenin ilk mısrası şöyledir: “*Bazınız korkulu, kiminiz korkusuzca*”. Yazar burada *rüzgar* sembolü ile özgürlüğün iki türe ayrıldığını gösteriyor. Yani o zaman Azerbaycan Halk Cumhuriyeti’ni deviren Sovyet bolşevikleri insanlara özgürlük, bağımsızlık vaat etmişlerdi. Oysa bu vaat edilen özgürlük oldukça korkunç ve tehlikeli bir rejime dönüştü. Şair bunu vurguluyor. “*Bazınız duygulu, kiminiz duygusuz*” satırında şair ikiye bölünme konusunu hatırlatıyor. Çünkü o zaman

bolşeviklerin vaadine inanıp onların tarafına geçen kişiler vardı. Şair bu kişileri duygusuz olarak adlandırıyor, Sovyetlerin hilesinin anlayamadıklarına işaret ediyor. “*Bazınız uykulu, kiminiz uykusuz*” satırında yazar rüzgarı başka bir biçimde temsil ederek insanların iki türe ayırıyor. Birinci tür insanların mücadele ettiğini ifade ediyor. Aynı dönemde Sovyetlere karşı ciddi mücadele mevcut idi. Gence isyanı yaşanmıştı. Halk Cumhuriyeti devrilse de, merkezden uzak bölgelerde hakimiyet tamamen Sovyetlerin eline geçememişti. Şair mübariz insanları bu dizide vurguluyor. İkinci tür insanlar ise sanki rüyadaymış gibi hiçbir şeyden habersiz yaşamaya devam ediyorlar, bu da şairin dikkatinden kenarda kalmamış, onları *uykulu* şekilde sembolize ediyor. Sonraki satırlardan dikkat çeken husus “*Ey serin rüzgarlar*” ifadesidir. Burada yazar rüzgardan sona hiçbir şeyin teselli olamamasına işaret ediyor. Yürek yangısıyla yaşanan vahşetleri hiçbir şey üzerini kapatamıyor, sadece esen rüzgar şairin yüreğini serinletebilir. İkinci kısmın son dizeleri olan “*Sizde var korkusu / Her yerin, rüzgarlar!*” kelimeleri özgür ülkeleri gezen rüzgarların kendileriyle onların kokusunu getirdiğine işaret ediyor.

*Ey çılğın külekler, neşeniz daşarken,
Bağların şehinden mey sorub coşarken,
Nalkıran dağları atlayıp aşarken,
Meni de alınız,
Uçayım dağlara,
Könlümde ne varsa,
Açayım dağlara!*
(Müşfik, 1930: 5)

Şair üçüncü paragrafta özgür rüzgarlara hitap ediyor. Dizenin birinci mısrasında rüzgarları çılğın ve neşeli tasvir ediyor. İkinci mısradan onların bahçelerde şarap içerek meyhoş olup coştüğünü yazıyor. “*Nalkıran dağları atlayıp aşarken*” mısrasında şair yüksek bir dağ olan Küçük Kafkas dağlarının arkasında olan Anadolu illerini hatırlatıyor, orada özgürlüğün olduğuna işaret ediyor. “*Beni de alınız, Uçayım dağlara*” mısrasında yazar özgürlüğüne kavuşmak isteğini belirtiyor, rüzgarlara karışarak yüce dağların arkasına gitmek istediğini söylüyor. “*Gönlümde ne varsa Açayım dağlara!*” dizesinde ise yazar gerçeği söylemenin imkansız olduğunu dile getiriyor. Dağlar ifadesi aynı zamanda burada adaletin, yüceliğin, Tanrının sembolü

olarak kullanılmıştır.

*Bakınız yurdumda kükreyen akına,
Başlamış fikirile dünyada baskına,
Size bir sözüm var, geliniz yakına,
Ey büyük gezici
Bestakar külekler
Dünyanı dolaşan
Bahtiyar külekler.
(Müşfik, 1930: 6)*

Şiirin dördüncü bendinin ilk iki mısrası dikkat çekicidir. Yazar rüzgarları yurdunda yaşanan hareketin geniş ölçü aldığını belirtiyor. Aynı dönemde yukarıda söylediğim gibi Sovyetlere itiraz dalgası başlamış ve ülkenin her yerine yayılmıştır. Şair bunu vurguluyor. *Size bir sözüm var, geliniz yakına*, mısrası ise yazarın ortamın tehlikeli olduğunu, özgürlük hakkında açıktan açığa bahsetmenin tehlikeli olduğunu ifade ediyor. Rüzgarlara yürek sözünü söylemek için onların yakına gelmesini istiyor. Onlara söylemek istediği kelimeleri dünyanın her yerine iletmesini belirtiyor. Burada yine rüzgarlar besteci olarak tasvir ediliyor. Rüzgarları bahtiyar (mutlu) diye adlandıran yazar gizli isteği olan rüzgar olmak isteğini bir kez daha dile getiriyor:

*Atlarken serheddi mükeyyed olun ha!
Her iklim taşıyor göysünde bir hava,
Her yeten mühite uymayın siz esla,
Okuyun burdaki
Şerkiden külekler
Ki olsun sizleri
Ferk eden külekler.
(Müşfik, 1930: 6)*

Yazar şiirin son fıkrasında *Atlarken sınırı mukayyed olun ha!* diye yazar. Bu dizede şair rüzgarları sınırı geçerken dikkatli olmaya çağırıyor. Çünkü o zaman sınırı geçmek çok zordu, güçlü denetim vardı, şüpheli kişiler derhal hapis ediliyordu. Sonraki mısra olan *her iklim taşıyor gökyüzünde bir hava* ise birinci dizeyi kuvvetlendirmek için aynı zamanda durumu anlatmak için ek tasvir olarak verilmiştir. Her an durumun tehlikeli olduğuna işarettir. İstenilen kişi beklenilmeden hapsediliyor

ve çoğunlukla ölüme gönderiliyordu. Şair de buna işaret etmiştir. *Her yeten ortama uymanın siz asla*, mısrası da aynı durumun tasviri olarak veriliyor. Şair burada hiç kimseye inanmak, itibar etmek mümkün olmadığını, etrafımızın hainlerle sarıldığını demek istiyor. Şair, okurun buradaki *Doğudan rüzgarlar* dizesinde rüzgarların gittiği yerde, buradaki olayları ifade eden şarkıları okumasını istiyor. Şiirin son dördlüğünde şairin tekrar olarak bu yöntemi kullanması ümitsizlik duygusu sunsa da, içten sözlerinin komşu illere ulaşması ile teselli bulunduğu işaretler. Şiirin son paragrafının son mısrası böyle bitiyor: *Ki olsun sizleri / Fark eden rüzgarlar*. Yazar buradan giden rüzgarların başka yerlerde olan rüzgar ayrılması için buradaki duruma ait doğu okumasını ve böylece diğer rüzgarlardan farklılaşmasını özellikle vurguluyor. Yani burada yaşanan olaylardan doğu okuyunca sizin nereden geldiğinizi bilecekler.

Her zaman mücadele ve özgürlük ruhlu şiirler yazan Mükail Müşfik “Çırpınış” şiirinde de özgürlük düşüncesine geniş yer verir. Şair kartal gibi hür, rüzgar gibi özgürce yaşadığını tasvir ediyor. Burada özgürlük sembolü olarak rüzgarla birlikte kartal ve dağlar ifade ediliyor. Bilindiği üzere sanatsal edebiyatta kartal ve dağlar özgürlük sembolleri gibi sık kullanılmıştır. Kartal yüksekte uçan, hiç bir kuştan korkmayan özgür yaşayan bir varlıktır. Dağların doruğu ise insanlar için her zaman ulaşılmaz bir görüntü olmuştur ve orayı fethetmek insanların ebedi isteği halinde gelmiştir.

Menim hayalimde vardır her zaman

Kartal tebietli bir insan olmak.

Seslenib, seslenib dağlar başında

Esen küleklerle hemzeban olmak.

(Müşfik, 1930: 100)

Görüldüğü gibi şair özgür olmak isteğini bir an kenara bırakmıyor, hayalinde kartal gibi serbest olacağını düşünüyor. Şiirde kullanılan *hayal, kartal, insan, dağlar başı, rüzgar* şairin özgürlük düşüncesini ifade eden temel kelimelerdir.

Gök-göl konusu o dönem Azerbaycan şiirinde çok fazla değinilen bir konu olmuştur. Şair kendi görüşlerini Gök-göle atf ederek görüşlerini ifade ediyordu. Daha çok korku, ölüm ve ayrılık konusu bu şiirler arasında daha fazla yer alıyordu. Mikail Müşfik’in Gök-göl şiiri bu türdendir. Şiirin farkı yerlerinde Gök-göl Azerbaycan’ın sembolü gibi verilmiştir, onun o zamanki durumu tasvir edilmiştir. Şiirin ilk iki

mısrası şöyle başlıyor:

Men bu gün Göy gölü durğun gördüm,

Göy gölün şekline vurğun gördüm.

(Müşfik, 2013: 167)

Şiirdeki “*Gök-gölü durğun gördüm*” ifadesi o zamanki durumu ifade ediyor. Gök-göl vasıtasıyla burada Azerbaycan’ın sıradanlaştırılan görüntüsü sunulmakta ve onun tasviri durğun olarak verilmektedir. Durğun olmak ise Sovyetlerin esarete tuttuğu ülkenin zor durumda olması demektir. Mavi gölün haline vurğun ifadesi ise çaresiz kalan ülkenin hala çaresiz durumda kaldığına işaret eder. Şiirin başka bir yerinde ise şair yazar:

Dörd terefdən onu çamlar bir-bir

Sanki zəncirleyib etmişlər esir.

(Müşfik, 2013: 167)

Burada da yazar aynı durumu başka şekilde tarif ediyor. Her yandan kuşatma, baskı altında tasvir edilen ülkenin durumu zordur. Sanki onun zincirleyip, Prometheus gibi ebedi ceza vermişler.

Özgürlük motifi Mikail Müşfik’in 1930 yılında yazdığı “*Bulutlar*” şiirinde de geniş yer almıştır. Şair o zamanki durumun keskinliğini anlayarak özgürlük imajını diğer nesnelere çevirerek ifade etmiştir. Şiirin ikinci fıkrasında şöyle bir düşünce var:

Tutkunsunuz, kelbinizde yoxsa varmı sancınız?

Bu her cayı gezişden nedir ya kazancınız?

(Müşfik, 1930: 59)

Şiirden görüldüğü gibi, şair bulutları üzgün tasvir ediyor, onların acısının olduğunu soruyor. Tabii ki, şair bulutların durumunu kendi ülkesi ile özdeşleştiriyor. Yazar burada soru sorsa bile aslında o sorunun cevabını biliyordu. Sancı (acı) sözü Sovyetlerin hastalığına tutulan Azerbaycan’ın ağrısının sancısı vardı. Şiirin diğer kısmına bakalım:

Sizi rüzgarmı çaldı, onuncunmu soldunuz?

Onunçunmu deyişdiniz, darmadağın oldunuz?

(Müşfik, 1930: 59)

Şiir burada yine aynılık oluşturmaktadır. Rüzgarın bulutu çaldığını yazıyor. Yurdu işgal edilen yazar kendi düşüncesini açıkça ifade edemese de bu şekilde

yazarak belirtmiştir. Bu mısralardaki rüzgar kelimesi düşman karakteridir. Değişen, darmaduman edilen ise şairin yurdu-yuvasıdır.

Mikayıl Müşfik sanatında sıkça dikkat çeken ve okurların dillere destan olan şiirlerden biri de ünlü “*Tar*” şiiridir. Şiirin 1929-1933’li yıllarda yazıldığı bilinmektedir. Bu şiir yayınlandıktan sonra yazar baskılara maruz kalmış, haksız suçlamalarla karşılaşmıştır. Hatta şairin meslektaşları da bu şiirine karşı şiirler yazmış, o dönemin basınında yayınlamışlar. Şiir o zaman Sovyetlerin yerli halka karşı yürüttüğü ulusal ve etnik ayrımcılığa karşı yazılmıştı. *Tar* bu şiirde aslında müzik aletinden daha çok Azerbaycan’ın karakteristik ifadesi idi.

Sovyet işgalinin ilk yıllarında Azerbaycan’da eskiye karşı mücadele adı altında milli-manevi değerlere, klasik edebiyata, yazılı ve yapıtlara karşı yıkıcı faaliyeti başlamıştır. Camiler ve tarihi anıtlar yıkılıyordu. Ayrıca milli müzik aletleri de eskilik alameti gibi yasaklanıyordu. Böyle musiki aletlerinden biri tar idi. Tarın yerine ise Rus gitarı moda binmişti. Böyle bir dönemde Mikail Müşfik bu şiirle kendi itirazını belirtiyordu. Tarın unutulmaz olduğunu yazan şair, onun kitlenin ifade aracı olarak değerlendirdi:

Oku, tar!

Seni kim unudar?

Ey geniş kütlenin acısı, şerbeti –

Aovlu seneti!

(Müşfik, 2013: 70)

Burada şair siyasi görüşünün aksine “*Oku, tar!*” diye hitap ediyor. Çünkü o unutulmazdır, onu unutmak mümkün değildir. Eğer tar okuyacaksa, söylenecekse unutulmayacak, hafızalarda yaşayacak ve kendi yangılı sesinde acıları, ağrıları, dehşetleri yaşatacaktır. Tar aynı zamanda halkın hafızası demektir. “*Ey geniş kesiminin acısı, şerbeti*” ifadesi ise tarın halkın derdinin ifadecisi gibi geniş kitle tarafından sevilmesi ve her zaman dinlenilmesi demektir. Hem mutlu, hem de üzüntülü günlerde halkın düşüncelerini yansıtan, dile döken tar alevli sanat türü gibidir.

Çarparak “Çargah”ın divardan-divara

Yolçunu yolundan eylemiş avara.

Çalhanmış dereler, tepeler,

Ses vermiş sesine lepeler.

(Müşfik, 2013: 70)

Tarın kudretini vASFeden şair “Çargah” makamının tarın sesinde ve aynı zamanda duvarlar arasında yaşadığını yazıyor. “Çargah” çalındığında yoldan geçenler bile tarın sesine hayret edip duruyor, onu dinliyorlar. Şair burada tarın sesinin her türlü sevgiye ve saygıya layık olduğunu yazıyor. “Çalkanmış dereler, tepeler” sözleri tepkiye işaretler, kitlelerin özgürlük isteğine işaretler. Özgürlük simgesi olan tarın “Ses vermiş sesine cevizler” sözleri protesto eden halkın isteğinin ifadesi olarak yazılmıştır.

Sen kulluk etmedin mescide, ahunda,

Çalışdın hayatı sevmeyin uğrunda.

Çohlari üzüne durdular,

Könlünü kırdılar.

Ne deyim o yekebaşlara?!

Çaldılar ruhunu daşlara.

Üstünden bir kara yel kimi esdiler,

Sesini kesdiler.

(Müşfik, 2013: 70)

Şair burada tarın asla kişisel amaçlar için kullanılmadığını vurguluyor. Yani Sovyetlerin onu kendi amacı için kullanabilmeyecekleri için, tarın işte özgür halkın sevdiği bir müzik aleti olduğu için, gerilik sembolik adı altında yasak koyduğunu vurguluyor. Çoğu yüzüne karşı geldi, ifadesinde şair tarın düşmanının çok olduğunu, halkın içinde Ruslara inanıp, ona karşı olanların varlığını belirtiyor. Şair tar aleyhine olanları “yekebaşlar” olarak yanımlıyor, tarın ruhunu taşlara çarptıklarını öne çıkarıyor. “Üstünden bir kara yel gibi estiler, / Sesini kestiler” mısralarında ise Müşfik Sovyet düzenin tüm araçları kullanarak tarı ortadan kaldırmaya çalıştığını, onun özgürlük ve hakikati ifade eden sesini kesmek istediğini belirtiyor.

Sen bu gün silahsan elimde,

Seni men hansı bir hedefe

İstesem, çevire bilerem.

Kalblerde gizlenen keçmişî

Bir yeni neğmenin elile

Devire bilerem!

(Müşfik, 2013: 70)

Bu mısralarda Sovyetlerin tardan hangi nedenle korktuğu anlaşılıyor. Şair tarın bir silah gibi komünistler için korkunç olduğunu beyan ediyor, kitlenin elinde olan bu silahın bir zaman onlara karşı döneceğini düşünüyor. Yukarıdaki mısraların sonundaki *Devire bilirim!* ifadesi ile şair tarın gücünü bir kez daha vurgulamıştır.

Mikail Müşfik'in özgürlük ifade eden şiirlerinden biri de "*Gönlümün dedikleri*"dir. Şair burada özgürlük arzularını, hür yaşamaya olan umudunu ifade ediyor.

Menim könlüm deyir ki,

Hele bunlar nedir ki...

Böyük günler, şanlı günler, şen günler,

Yoluna düşen günler

Hele karşımızdadır!

(Müşfik, 2004: 149)

Bu dizelerde şair iyimserliği bırakmıyor, hep arzu ettiği özgür günlerin ilerde olduğunu yazıyor. "*Yoluna düşen günler / Hala karşımızdadır!*" diyen şair isteğine, arzusuna ulaşacağına inandığını saklamıyor.

Ay ışığı, dolu ürek, yaşıl bağ,

Qızgın güneş, serin çeşme, karlı dağ

Hele karşımızdadır!

(Müşfik, 2004: 149)

Şiirin son paragrafında yazar sanki çenneti tasvir ederek yazıyor, *Ay ışığı, dolu yürek, yeşil bahçe, / Yoğun güneş, serin çeşme, karlı dağ / Henüz karşımızdadır!* dizelerden görüldüğü üzere Müşfik özgürlük isteğini hiçbir zaman unutamayacağını kendi hedefine ulaşacağına yürekten inanıyor. Kısacası şair zor günleri geçerek özgür yaşama doğru güvenle yürüyor.

Mikail Müşfik sanatında önemli bir yer tutan şiirlerden biri de, dillere destan olan "*Yine o bağ*" şiiridir. Bu şiir şairin onun ustalığından haber vermektedir. Klasik şiir şeklinde yazılsa da satırların bölünmesi ile yazar sanki serbest şiir izlenimini oluşturuyor. Geçmişe konulu şiir o zaman kıza sürede bağımsız olan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin sembolü olarak kabul edildi ve Mikail Müşfik'in suçlanmasının

genel nedeni olarak kullanılmıştır. Şiirin objesi yirmi üç ay bağımsız ömür süren Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'dir. Şair Cumhuriyeti simgeleştirerek, dönemi hoş bir hatıra gibi anımsıyor, yine o bahçeye dönmek isteğini dile getiriyor.

Yene o bağ olaydı, yine yığışarak siz

O bağa köçeydiniz.

Biz de muradımızca felekden kam alaydık...

(Müşfik, 2004: 176)

Yukarıdaki mısralardan görüldüğü gibi o günlere dönmek istiyor, mutlu yaşayarak, felekten muradına ermek istiyor.

Yene o bağ olaydı sevdalar ölkesinde,

O söyüd kölgesinde.

İnci kumlar üstünde yine verib baş-başa,

Yayı vuraydık başa.

Günlerimiz geçeydi kızgın ferehler kimi,

Dolu kadehler kimi.

(Müşfik, 2004: 176)

Şair o günlere tekrar dönmek istiyor. Bağımsızlık yıllarını söğüt gölgesi ile özdeşleştirerek simgeliyor. Özgürlük yıllarını coşkun ve sevinçli günler gibi anıyor, geçen yılların özlemini çekiyor. “Günlerimiz geçseydi yoğun sevinçler gibi / Dolu kadehler gibi” dizesinde da şair sırf bunları söylemek istiyor.

Bu yaz dostlarım bir az behtever olacaklar,

Can-ciğer olacaklar.

Bir az da uzaklara açacaklar yelkeni,

Ruh yeni, hayat yeni...

Çıkacaklar göyleri aşarak döne-döne,

Buludların fövküne.

Uçacaklar sabaha, uçacaklar yarına,

Efir boşluklarına.

Vaktile bir kölge tek hür yaşamaq isteyen,

Bu insan oğlu bilsen.

Azadlık ölkesinde daha şad olacaktır,

Dünya dad alacaktır.

(Müşfik, 2004: 176)

Şair geçen günleri özlemle hatırlasa da, amacına ulaşacağını da saklamıyor, ileri günlerde bunun gerçekleşeceğini belirtiyor. Yukarıdaki satırlardan anlaşıldığı gibi “*Bu yaz dostlarım biraz şanslı olacaklar*” ifadesi özgürlüğe olan güveni ifade ediyor. *Özgürlük ülkesinde daha şad olacaktır, / Dünya tat alacaktır* satırında şair özgürlük ülkesinin yeni özgürlüğe kavuşacağını yazıyor, yaşamının daha hoş ve vazgeçilmez olacağını vurguluyor.

6.1.2. Ataol Behramoğlu’da Özgürlük Kavramı

Özgürlük kavramı Ataol Behramoğlu’nun şiirlerinde çeşitli biçimlerde yansır. Şairin eserlerini okurken özgürlük anlayışının farklı biçimlerini görebiliyoruz. Özgür yaşamak, özgür düşünmek Ataol Behramoğlu’nun şiirlerinin temel amaçlarından biridir.

Yazar *Strati Korakas’a Mektup* şiirinde hür ve bağımsız olmayan ülkede yaşayan insanların hayatını canlandırmıştır. Şair burada kendi yurdunda olan duruma dikkati daha çok yönlendiriyor:

*Ve benim yurdumda
İpek bakışlı kızlarımız yatıyor hapiste şimdi
Ve kara gözlü oğullarımız...
Gençliklerini tadamadan daha
Güneşe doyasıya bakamadan
Demir parmaklıklar arkasına kapatılan...*

(Behramoğlu, 2013: 113)

Şiirden örnek aldığımız beyitte şair ipek bakışlı kızların ve siyah gözlü oğulların hapiste olmasını vurguluyor. Burada ipek sözü hapisane ile ters orantılıdır. Şair ipek ve hapisane duvarlarını karşılaştırmakla fikrini kuvvetli şekilde okuruna iletiyor. Siyah gözlü ifadesinde ise şair yiğit ve cesur insanların hapse düşürülmesini vurguluyor. Kızların ve oğulların hapsini, özgürlüğünün elinden alınmasını şair kendine özgü tarzda ifade ediyor. Sonraki mısradan yazar onların gençlik yıllarının heba olduğunu, güneşi görmekten bile yoksun olduğunu belirtiyor, demir parmaklıklar arkasında kalan insanların mahrumiyetlerini dile getiriyor.

Şairin *Onun Türküsünü*, *Guevaranın* şiirine bir göz atalım.

Dağların ve nehirlerin

Türküsünü söylemek istiyorum

Büyük gökyüzünün ve kırların.

Mavi bir çiçeğin türküsünü söylemek istiyorum

Umudun ve sevdanın.

Kahraman bir yüreğin türküsünü söylemek istiyorum

Aslan türküsünü Guevara'nın.

(Behramoğlu, 1981: 20)

Şair *Dağların ve nehirlerin / Türküsünü söylemek istiyorum / Büyük gökyüzünün ve kırların* kelimesi ile özgürlük düşüncesini ortaya koymaktadır. Dağlar ve nehirler özgürlüğün sembolüdür. Gökyüzü de, kırlar da ayrıca özgürlüğün sembolüdür. Onların türküsü de tabii ki, özgürlük hakkındadır. Yazarın onların türküsünü söylemek istemesi özgürlük isteği olarak kabul edilmelidir. Mavi bir çiçeğin türküsünü söylemek özgürlüğün türküsünü söylemek anlamındadır. Çiçek özgür doğanın bir parçasıdır ve onun türküsü de özgürdür. Umudun da, sevdanın da türküsü aynen özgürlüğün türküsüdür. Kahraman bir yüreğin türküsü, korkmaz insanın türküsüdür. Hiçbir şeyden korkmayan insan seçerek, özgürlük hakkında türküler okur. *Arslan türküsü*'nü Guevara'nın satırları de özgürlük isteğinin sembolik ifadesidir. Herkesçe bilindiği üzere, Guevara dünyada özgür insan olarak tanındı, Küba'nın kurtarılması ile ün kazandı. Şairin Guevara'nın türküsünü söylemek isteği de bundan kaynaklanıyor.

Körlerin ve yetimlerin

Türküsünü söylemek istiyorum

Yavrusu ölmüş ananın

Hastaların türküsünü söylemek istiyorum,

Hapiste yalnız bir adamın.

Sevgili bir yüreğin türküsünü söylemek istiyorum

Kardeşimin, Guevara'nın

(Behramoğlu, 1981: 20)

Yukarıdaki dizelerde körler, yetimler güçsüz insanların karakteridir. Güçsüz insanlar her zaman güçlü olmak istiyor. Güçlü olmak da kurtulmak, özgür yaşamak

demektir. Yavrusu ölmüş anne kelimesi özgürlüğünü kaybetmiş insan anlamına gelir. Hastalar da güçsüzlük, çaresizlik sembolüdür. Bu da yukarıda yazıldığı gibi güçlenmek, özgür olmak isteğini ifade ediyor. Hastaların türküsü ise iyileşmek, ayağa kalkmak hakkında olacak, bu da özgürlük isteğinin daha bir sembolikleşmiş ifadesidir. Sevgili bir yüreğin türküsünü söylerken şair en yakın kişinin türküsünü öngörüyor. Sonraki dizede ise kardeşimin, Guevara'nın kelimesi yer alıyor. Şair Guevara'yı kardeşi biçiminde adlandırarak onun türküsüne ortak olduğunu vurguluyor.

Ah, nasıl da acı

Böyle susup durmak

Kötüler cellatlar elinde

Bunalırken güzelim halk

Fabrikalar yanlış çalışırken

Yanlış ekilirken toprak

Ayak, olmuşken baş

Baş, olmuşken ayak

(Behramoğlu, 1981: 20)

Bu satırlarda şair özgürlüğü elinden alınmış kişilerin kötülerin, cellatların elinde susup durmasını acı bir durum olarak değerlendiriyor. Halkın kötülerin cellatların elinde ezildiğini vurguluyor. Şair fabrikaların yanlış çalıştığını, toprakların yanlış ekildiğini yazıyor. Bu kelimeleri kullanmakla yazar fabrikanın ve toprağın halk için çalışmadığını, cellatlar için çalıştığını söylemek istiyor. Özgürlüğü elinden alınan mazlum halk çalışsa bile onun emeğinin yeterince değerlendirilmediğini yazıyor. Bununla da yazar aslında herşeyin aksine, darmaduman kalmaya mahkum olduğunu demek istiyor:

Kavganın ve hürriyetin

Türküsünü söylemek istiyorum

Gür bir akışla akacak kanın

Eşitliğin türküsünü söylemek istiyorum

Halklar adına yükselen sancağın.

Sadeliğin, inceliğin, onurun

Türküsünü söylemek istiyorum

Onun türküsünü, Guevara'nın

(Behramoğlu, 1981: 20)

Şiirin son paragrafında yazar düşüncelerini genelleştiriyor, açıkça kendi görüşünü ifade ediyor. Kavga ve hürriyetin türküsünü okumak istemesi doğrudan özgürlüğe çağrıdır. Eğer özgürlüğe çağrı varsa burada kan dökülecek, mücadele kanla bitecektir. Diğer satırda şair bu görüşe işaret edererek “*Gür bir akışla akacak kanın*” ifadesini kullanıyor. “*Eşitliğin türküsünü söylemek istiyorum / Halklar adına yükselen sancağın*” satırlarında ise şair dünyanın her yerinde böyle sorun olduğuna işaret ediyor, acı çeken halkların özgürlük türküsünü okumak istediğini vurguluyor. Yazar bunu yazmakla aslında dünyadaki güncel bir konuyu ortaya çıkartmış oluyor. O her halkın, her insanın özgür ve dilediği gibi yaşama hakkının olduğuna dikkat çekiyor. Şiirin son mısralarında ise şair aslında sadeliğin, zarifliğin, onurun türküsünü söylemek istediğinden bahsediyor. Ve tekrar Guevara’nın türküsünü hatırlatıyor. Bu da bir rastlantı değildir. Guevara her yerde, ister Latin Amerika’nın çeşitli ülkelerinde, gerekse Afrika’da özgürlük uğruna verdiği mücadele karşılıksız idi, sadece insanların özgürlüğü adına idi.

Ataol Bahramoğlu’nun başka bir şiirinde özgürlük imajına bakalım. “*Apabila, İpek And Yağdi Sağır*” şiirinde şair özgürlük düşüncesini ortaya koyub.

Düşündüm bir bir

Kardeşlerimin ne yaptıklarını

Nihat

Uyumuyor olmalı.

-Nefis bir şarkı

Söylüyor yandaki odadaki kız

Bir Rus

Halk şarkısı.

Ve şimdi koroyla

Başladılar-

Nihat düşünüyordur

Karanlıkta.

-Sanırım

Bir saatten sonra

Hapishanede

Dışardan söndürüyorlar ışıkları-

*Beyaz ipek gibi yağdı kar
Bir kız kelebek adımlarıyla
Geçip gitti karın üzerinden.
(Behramoğlu, 1997: 20)*

Şiirin kahramanı hapiste olan şairin kendisidir. O uzak şehirde kendi ailesini, kardeşini ve karısını düşünüyor. Önce kardeşini düşünüyor, geç saatleri olmasına rağmen onun hala uyumadığı kanaatindedir. Kardeşi şairi düşündüğünden uyumuyor, rahatsızdır. Yan odada ise Rus kızı halk şarkısı okuyor. Rus kızı kelimesi şairin eşinin Rus olduğuna bir işarettir. Onun okuduğu halk şarkısı olması boşuna değil. Genellikle halk şarkıları daha çok özgürlük ve mutluluk hakkında olan şarkılardır. Şairin kardeşi Nihat ise birazdan çöldeki ışıkların söndürüleceğini düşünüyor. Işığın kapanmasını ise kardeşi karın üzerinden bir kızın kelebek adımları ile geçmesine benzetiyor. Kelebekler ise bazen özgürlüğün sembolü olarak değerlendirilir.

*İnsafsızlık
Vahşet
Hala güçlü
Ve hala iktidarda.
İnsanlar
Ölüyorlar.
Geçgenç
Sımsıcak
Ölüyorlar
Sanki
Ölmüyorlarmış gibi.
(Behramoğlu, 1997: 20)*

Bu mısralarda şair insafsızlığın, vahşetin hala güçlü olduğunu, iktidarda olduğunu yazıyor. İnsafsızlar ve barbarlar güçlüyse, demek ki insanların özgürlüğü elinden alınmıştır ve onlar zor durumadır. Bu kelimelerde de şair özgürlük imajı yaratıyor. Sonraki dizede şair insanların ölmesini hatırlatıyor, onların genç ve ter taze öldüğünü vurguluyor. Tasvirde bu kelimelere dikkat edelim: “*Sanki ölmeyen gibi ölürler*”. Yapımların ölümü sıradanlaştı, sanki bunlar ölmüyor. İnsanların suçsuz yere ölmesi onların yaşadığı ortamın vahşetinden haber veriyor. Vahşet olduğu yerde de tabii

ki, insanların özgürlüğünden, mutluluğundan bahsetmek mümkün değildir.

Yaşayalım

Özgür

Güzel

Düşünceli.

Anlatalım

Düşündüklerimizi birbirimize.

Sevinç egemen olsun her yerde

İnsanca

Bir kaygı.

(Behramoğlu, 1997: 20)

Şair burada insanlara olan arzusunu ifade ederken onların özgür ve iyi yaşamalarını istiyor. İnsanların düşündüğünü birbirine anlatmanın gerektiğini belirterek huzurun, sevincin her yerde olmasını istiyor, insanlara özen gösterilmesini beyan ediyor. Sevinç ve neşe nerede varsa orada özgürlük ve mutluluk vardır.

Kuşatma altında vermem gerekiyor

Ömrümü etkileyecek kararları.

Kuytu bahçelerde değil

Sarsak odalarda yaşıyorum aşkı.

(Behramoğlu, 1997: 28)

Şairin *Kuşatmada* şiirine baktığımızda burada da özgürlük sembolüne rastlıyoruz. Atol Behramoğlu şiirin birinci dizesinde özgürlüğü elinden alınan ve kuşatmada olan adamı terennüm ederek yazıyor, hayatını değiştirecek kararları bile kuşatmada veriyor. Dizede tasvir edilen kişi yaşadığı sevgiyi bile korku içinde, baskı altında yaşamaya mecburdur. Bu da özgürlüğü elinden alınmış kişiye işarettir:

Gök diye bir şey vardı bir zaman

Sonsuz, engin, mavi

Şimdi sünepe bulutların

Hasta köpekler gibi gezindiği

(Behramoğlu, 1997: 28)

Şiirin başka bir kısmına bakalım. Burada şair bir zamanlar var olan sonsuz, mavi ve geniş gökyüzünün olduğunu yazıyor. Gökyüzü özgürlüğe işarettir. Geçmişte

olduğunu yazması ise özgürlüğün kaybedilmesinin sembolikleşmiş, stilize edilmiş biçimidir. “*Şimdi sünepe bulutların hasta köpekler gibi gezmesi*” kelimeleri de imgeleşmiş işaretlerdir. *Sünepe bulutlar* her yeri dolaşan anlamındadır. Gökyüzünü bulutlar tutarsa, şairin gökyüzünü özgürlükle sembolikleştirmesini hatırlarsak, bu benzetme özgürlüğün kaybedilmesi demektir. *Hasta köpekler gibi gezindiği* deyiminde ise şair bulutları hasta köpeğe benzetiyor. Hasta köpek burada özgürlüğü insanların elinden alan cellatların karakteridir.

Şairin “*Türkiye, Üzgün Yurdum, Güzel Yurdum*” şiirinde de özgürlüğü elinden alınan yurdun imajı yaratılmıştır. Şiirin birinci mısrasında şair şöyle yazar:

Türkiye, üzgün yurdum, güzel yurdum

Boynu bükük ay çiçeği

Şiirin ve aşkın geleceği.

(Behramoğlu, 1997: 29)

Birinci satırda Türkiye'nin üzgün izlenimini alıyoruz, ikinci satırda ise şair kendi ülkesini boynü bükük ay çiçeğine benzetir. Burada boynu bükük kelimesi özgür olmayan memleketin sembolü olarak verilmiştir. Fakat şair iyimserliğini saklayarak, halihazırda zor durumda olan yurdunun hoş geleceğini yazıyor.

Türkiye, üzgün yurdum, güzel yurdum

Zinciri altında kımıldayan

Bitecek sanıldığı yerde başlayan.

(Behramoğlu, 1997: 29)

Şiirin her paragrafında “*Türkiye, üzgün yurdum, güzel yurdum*” satırları tekrar ediliyor. Bunun kendisi de bir poetik biçimdir. Şair her defasında tekrarlayarak okuruna yurdunun zor durumda olduğunu yazıyor. Yukarıdaki son paragrafın ilk mısrasında yazar yine de ülkesinin üzgün durumunun tasvir ediyor. İkinci mısradaki ise “*Zinciri altında kımıldayan*” kelimelerini yazarak özgürlüğü elinden alınmış insan imajını oluşturuyor. Zincirle bağlanmış kişi köle olarak sahibinin dediğini yapmaktan başka çaresi olmayan kişidir. Şair bununla kaybedilmiş özgürlüğe işaret ediyor. Son mısradaki ise şair bütün bunların biteceğini yazmakla geleceğe olan güvenini ifade ediyor.

Ataol Behramoğlu'nun “*Notlar I*” şiirindeki bağımsızlık imgesine dikkat edelim:

Yurdum orada, karanlıkta duruyor

Onun insanlarını tanımıyorum bile

Oysa yıllarca onları tanıdığımı düşündüm
(Behramoğlu, 2014: 91)

Şair burada yurdunun hala karanlıkta olduğunu üzüntü ve acı ile tasvir ediyor. Karanlıkta kalmak zor durumda kalmak, çaresiz durumda olmak demektir. Karanlık burada özgür olmayan mekanı temsil ediyor. *Onun insanlarını tanımıyorumbile* deyiminde ise yazar insanların değiştiğini, onların şimdiki durumu kabullendiğine işaretler. Şairin düşüncesine göre insanlar değişmezse yurdu karanlıkta kalmazdı. Ve insanların değiştiğini, onların özgürlük mücadelesi vermediğini yazıyor, onları bu yüzden tanımıyor. Yukarıdaki paragrafın son satırında yazar yanıldığını not ederek onları tanıdığını sandığını yazıyor.

Şiirin son dizesinde ise yazar bağımsızlık düşüncelerini tam açık olarak ifade ediyor:

Bir haykırışı geliştirmek.

Bir sessizliği çıldırtıcı kılmak

Bir umutsuzluğu sıkıştırma sıkıştırma bir hançere doğru bilmek

Bir kedere katılmak ve bir silahın bir parçası haline gelmek

(Behramoğlu, 2014: 91)

“*Bir haykırışı geliştirmek*” ifadesi tüm bu haksızlığa itirazı simgeliyor. Şair adaletsizliğe bu kadar katlanmak olamaz, özgürlük olmadan yaşamak, bu nedenle de vicdanı olmak gerektiğini demek istiyor. “*Bir sessizliği çıldırtıcı kılmak*” deyiminde yazar sessizliği bozmanın zamanının geldiğini söylemek istiyor. Sessizlik bilindiği üzere, ölümün simgesidir. Yalnızca ölen insan sessiz kalabilir. Şair bu sessizliği bozarak mücadeleye davet ediyor. “*Bir umutsuzluğu sıkıştırarak sıkıştırma bir hançere doğru bilmek*” ifadesi mübarizeden başka hiçbir yolun kalmadığına işaret ediyor. Bunu yazmakla yazar daha mücadelecî olmaya çağrı yapıyor. Yani çaresizliğin yolu ölüm pahasına olursa olsun durmadan ilerlemek, amaca doğru ilerlemek gerekiyor. Bu ise açık hançere doğru koşmak demektir ki, bundan da geri gitmek gerekmez. “*Bir kadere katılmak*” ifadesinde yazar özgürlük için, mücadele için herşeye katlanmanın gerekli olduğunu yazıyor. “*Bir silahın bir parçası haline gelmek*” kelimesi ise dövüşmek ve silaha dönüşmenin gerektiğini ifade ediyor. Görüldüğü gibi burada yazar özgürlük imajını savaş, mücadele etmekte görüyor. Kurtuluş yolu, çıkış yolu savaş, mübarize yapmaktadır ve böylece özgürlüğe ulaşmak mümkün olabilecektir.

“*Kardeşim Aylardır Hapiste*” şiirinde yazar kardeşinin hapiste olması ile düştüğü çaresiz durumu anlatır:

Acımı duyurabilmek için

Uykusuz

Aç

Susuz

Öylece

Durabilirim.

(Behramoğlu, 2014: 126)

Şair acısını anlatmak için uykusuz, aç ve susuz kalmasına memnundur, yeterli onun düştüğü durumu anlasınlar. Burada uykusuz, aç ve susuz kalmak aynı zamanda kardeşinin orada uykusuz, aç ve susuz kalmasına işarettir. Şair burada çifte karakter yaratmış. Bu duruma sadece kul olanlar, özgürlüğü olmayanlar düşebilir.

Acımı duyurabilmek için

Sevgisiz

Ansız

Kaskatı olabilirim.

(Behramoğlu, 2014: 126)

Bu mısralarda ise yazar düştüğü çaresizliği anlatmak için sevgisiz, ansız hatta kaskatı da olmaya hazırdır. Çünkü onun hapiste olan kardeşi sevgisiz, ansızdır ve kaskatıdır. Yine şair burada çifte karakter yaratmıştır.

Biz özgürlüğün

Güzel günlerin

Savaşçıları

Aydınlığın

İyiliğin

Bize eziyet

Ediyorlar bugün

Ama halkımız

Aynı acıların

Bin katını

Yaşamıyor mu sanki

(Behramoğlu, 2014: 126)

Yukarıdaki satırlarda yazar kardeşinin hapisteki durumunun genel olduğunu, bu tür zorlukta olan insanların çok olduğunu vurguluyor. “*Biz özgürlüğün / güzel günlerin savaşçıları*” ifadelerinde yazar özgürlük, aydınlık için savaştığını, ancak yine de durumun zor olduğunu yazıyor. Güzel günler için savaşsak bile güzel günler göremedik demek istiyor. Sonraki mısralarda şairin görüşlerini özetleyelim; kendisinin ve kardeşinin çektiği acıyı tüm halkın çektiğini vurguluyor. “*Halkımız aynı acıların bin katını yaşıyor*” diyerek görüşünü ifade ediyor.

Ataol Beramoğlu’nun “*Yaşadıklarımın Öğrendiğim Birşey Var*” kitabında yer alan “*Hapishanede Bir Sabah Türküsü*” şiirine bakalım:

*Gökyüzü mavi, bulutlar beyaz
Ardından baharın geçti koca bir yaz
Hapisteyiz hala ve güzün ilk serinlikleri*

(Behramoğlu, 2013: 120)

Şiirde tasvir eden gökyüzü ve bulutlar özgürlüğün sembolüdür. Mavi gökyüzü ve beyaz bulutlar bahardan sonra gelmiş, havalar serinlemiştir. Fakat bütün bunlar onun hayatına, yaşamına etki etmiyor. Sonraki dizede bunların önemi olduğu anlatılmakta: “*Hapisteyiz hala ve güzün ilk serinlikleri*” diyerek yazar okura nedenini açıklıyor. Eğer insan özgür ve bağımsız deyilse gökyüzünün mavi olması, sıcak yazdan sonra serin sonbaharın gelmesi o kadar da önemli değildir. Çünkü hapiste olan insan için bunların farkı yoktur.

Ataol Beramoğlu’nun çeşitli şiirlerinde oluşturduğu özgürlük imgesine baktık. Özgürlük düşüncesine duyarlı yaklaşan şair sadece şiir yazarı olarak değil, aynı zamanda vatandaş olarak da kendi konumunu ortaya koymaktadır. Şairin özgürlük simgesi olan şiirleri ayrıca toplumun tutumudur, toplumun sesidir.

SONUÇ

Edebiyat sadece bir sanat alanı değil, aynı zamanda teorik bilgi ve araştırma objesidir. Dünya edebiyat teorisyenleri günümüzde araştırmalarında yeni bilimsel metotlardan - karşılaştırmalı edebiyat yöntemini kullanıyorlar. Karşılaştırmalı edebiyat, edebiyatı kabul ettiğimiz sınırların ötesinde karşılaştırmalı olarak öğrenir. Çünkü edebiyata felsefi, sosyolojik, tarihi bağlamda yaklaşımdan derinlemesine öğrenmek mümkün değildir. Bunlar olmadan edebi araştırma vücuda gelemez. Bir karşılaştırma yapalım. Örneğin, edebiyata teknik açıdan bakış nedir? Edebiyat kelimesi Arapça bir kelime olup “*edep*” kavramı, “*edep külliyatı*” anlamına geliyor. Batı ise bu sözcüğü “*liter*” - sanat ve bilgi anlamında kabul ediyor. Bu yaklaşımlar teknik farklılıklardır. Bu karşılaştırmalar sıradan görünse de, büyük bilimsel tartışmalara yol açıyor. Karşılaştırmalı edebiyat edebiyatı çeşitli bilimlerin kavşağında öğrenme metodudur.

Karşılaştırma için seçtiğimiz şairlerin şiirlerinde mücadele, ölüm, ayrılık, aşk, özgürlük kavramlarını ifade eden, yansıtan çeşitli şiirleri inceledik. Ataol Behramoğlu ve Mikail Müşfik’te bu karakterler çeşitli birimlerde ve metotlarla, farklı betimlemelerle kurgulandı. Her ne kadar farklar olsa bile onların arasında ortak noktalar, benzer makamlar vardır. Her iki şair özgürlüğü kendine özgü şekilde tasvir etse de, düşünce ve mahiyet itibarıyla benzer hususlar içeriyor. Bu aynı zamanda şairlerin aynı dilde, aynı kültür ekseninde sanat yapıtları yazmasından doğuyor.

Onların şiirlerinde mücadele, ölüm, ayrılık, aşk, özgürlük kavramlarını temsil eden düşünceleri gözlemledik. Ataol Behramoğlu, insanın mücadelesini hayatının amacı ve ana gayesi olarak görüyor. İnsanın hayata ilk adımını attığı andan mücadele etmesi gerektiğini, toplumun özgürlüğünü ve mutlu geleceğini düşünmesigerektiğini bilmelidir. Çünkü mücadele etmek her insanın kendisinde başlar.

Mikail Müşfik’te ise mücadele sadece kendisinin bir eylemi değil, tüm toplumun baskıya, sömürüye, işgale ve değiştirilmek istenen tüm varlık alanına karşı topyekün bir mücadelesidir. Müşfik’in kanısınca toplumun mücadelesi her insan için temel amaca çevrilmelidir.

Tez çalışmasında her iki şairin mücadele, ölüm, ayrılık, aşk ve özgürlüğe olan bakış açısını, bu kavramlara olan poetik münasebetini ortaya koyduk. Tez çalışmanın Azerbaycan ve Türkiye arasındaki edebi ilişkilerin boyutu ve edebiyatlararası

etkileşimleri öğrenilmesi açısından önemli olacağına ve gelecekte bu alanda araştırma yapanlar için yardımcı olacağına inanıyoruz.

KAYNAKÇA

- Antik Edebiyat Antolojisi I, (2006), Bakü: Avrasiya Press Yayınları
- Antik Edebiyat Antolojisi II, (2005), Bakü: Avrasiya Press Yayınları
- Antik Edebiyat Antolojisi, (2010), Bakı: Şark-Karb Yayınları
- Behramoğlu, Ataol, (2005), *Yaşamak İnsan Kalarak*, Bakü: Nurlan Yayınları
- Behramoğlu, Ataol, (1981), *Bir Gün Mutlaka*, İstanbul: Ağaoğlu Yayınevi
- Behramoğlu, Ataol, (1997), *Seçme Şiirler*, İstanbul: Adam Yayınları
- Behramoğlu, Ataol, (2013) *Yaşadıklarımın Öğrendiğim Birşey Var*, İstanbul: Tekin Yayınevi
- Behramoğlu, Ataol, (2014) *Bir Gün Mutlaka*, İstanbul: Tekin Yayınevi
- Cansever, Edip (1990), *Yerçekimli Karanfil*, İstanbul: Adam Yayınları,
- Cavit Hüseyin, Cabbarlı Cafer, Vurgun Samed, Müşfik Mikayıl, *Şiirler* (1990), Bakü: Genclik Yayınları
- Dastan i-Ahmet Harami, (2004), Bakü: Şark-Karb Yayınları
- Aytac, Gürçel, *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, (2013) Say Yayınları, İstanbul
- Füzuli, Muhammed, (2005) *Eserleri*, III cilt, Bakü: Şark-Karb Yayınları
- Karim, Ali, *Seçilmiş Eserleri*, (2004), Bakü: Lider Yayınları
- Müşfik, Mikayıl (2004), *Seçilmiş Eserleri*, Bakü: Şark-Karb Yayınları
- Müşfik, Mikayıl, (1930), *Külekler*, Bakü: Azərneşr Yayınları
- Müşfik, Mikayıl, (2004), *Seçilmiş Eserleri*, Bakü: Şark-Karb Yayınları
- Müşfik, Mikayıl, (2013), *Seçilmiş Eserleri*, Bakü: Halk Bank Yayınları
- Nesimi, İmadeddin, (2004), *Seçilmiş Eserleri*, II cilt, Bakü: Lider
- Pirsultanlı, Sednik Paşa, (2011), *Poeziyamızda Sari Aşığın Bayatı Zirvesi*, Bakü: Azərneşr Yayınları
- Refibeyli, Nigar, (2004), *Seçilmiş Eserleri*, Bakü: Şark-Karb Yayınları
- Sapfo, (2016), *Nedir Gene Deli Gönünü Çelen*, İstanbul: Can Yayınları
- Samedoğlu, Vagif , (2004), *Uzak Yeşil Ada*, Bakü: Şark-Karb Yayınları
- <https://www.antoloji.com> 06.07.2018, 12:34
- <http://www.siiirleri.org> 12. 08.2018, 21: 08

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Khazan Azizova

Doğum Yeri ve Tarihi: Azerbaycan, Beylegan, 29.05.1975

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: İngiliz dili

Yüksek Lisans Öğrenimi: Yeni Türk Edebiyatı

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce, Rusça

Çalıştığı Kurumlar:

İletişim

E-posta Adresi: sahil.s@mail.com

Tarih: 11.10.2018